Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 13 ОКТЯБРЬ, 1979 ШУ. ● № 123 (6093). ● Мах 2 кепиг.

Районашкара хоамаш

Дуга ши план

Шелковской района «Красный пахарь» олхача колхоза къахьегамхой сихбеина дуга чуэшаш ба укх денош. Пятилетка дихлагIа шу толаме чекхдаккхара шерра социалистически ялъ а йоржаль, кхиначи ойсаре болх бьбча коллективо цу культура дика хьувкъам хьалхебьыб: чуийна дьинача 350 гектарах хIарне тIара 37 центнер дуга дьанад къхьвера лаьрхIача. пачхалхьлхкенна дIаденнад 850 тонн.

— Йоххаме лаккхагIа хьакхавш даьхад Светличный Григорий Матвеевичен Павлов Афанасий Терентьевичен кулгалдеча звенош, — йоах, из хоам ше бен, колхоза керттерча экономиста Дикова Валентина Ивановнас, — царех хIарне 40 центнер ялат доакхх гектара тIара. Дуга кхаш а зIамига лац: Светлично звенота 130 гектар да, Павлова — 170 гектар.

Дуга леладераша дукхагIа ялат даккха шьина, йолаль инициатива хьалльдай хьувкъам чуэцаш болча дукккача колхоахоша. Царна юкъе лоржача социалистически ихьс хьалха ба комбайнераш Ерохин Михаил Чернышев Павели, царех хьалхорчо 193 тонн дуга чуийцад укх гурахьа, шолхо — итт центнер кIезигагIа.

ХIана колхоза центральни хьатта дуга цIендеш пачхалхьалкхенна дIадала кийчлеш дукха болхлой ба. ХьалхагIа лаьрхIа хиннача планагIа дIадала дезаш хинвар 900 тонн дар, хIаьта тIехьагIа оттальча йаданетIа кхы а лакхьай из цифра. Из дош правление дийца а дийца. пачхалхьалкхента 1800 тонн дуга дохка лаьрхIад колхоахоша.

Дулх — планал совгIа

Шаьла районерча «Шалинский» совхоза директора пов. В. Д. Абаева хоам бу: пятилетка дихлагIча шера пачхалхьалкхента дулх доккара план толаме кхоачашъяра шерра социалистически ялъ йоаржаьй совхоза хьайбаш леладераша. Ийс бетта план 30 тонн тIех кхоачаш а еш. Даьхенна дIаденнад 676 тонн дулх.

Производстве дакха къахьегама толамаш доакаш дукха болхлой ба совхозе. Масела, Тасуева Маржана, Абдулкадырова Марлас, Закриханова Iайнас ихоабача хIара бежана дийнахьеи буса 600—620 грамм дулх тIаккхет, планагIа 500 грамм йоагIача. Царел тIехьа ца биса гIерт кхыбола доарп, хьаккарч леласраш а.

Шера планагIа 1196 тонн дулх дIадала дезаш я совхоа пачхалхьалкхенна. Из деккхар кхоачашде а, пятилетка тIехьаре шу дика дIадоладе а пюрта торонаш я коллективага: хIана чуоттадаь латт дулха дIалургдола 2385 бежан, 2240 хьакха, тIахьежа бабча лоархIамагIа 850 тонн дулх дулларгдолаш.

Хьайбашта эпаш долча доакъарий кхоачам а болаш ба.

Даьхенна — ялат

МагIалбика района бохамаша укх шера пачхалхьалкхенга дехкад 9738 тонн ялат (хьажкIаш йоацаш), планагIа дIадале делаш хинвар 8500 тонн долча. Статистически инспектуре йолча даннеех плалал совгIа дола ялат эггара дукхагIа дIаденнад Ахриев ГIапура цIерагIча совхоза коллективо — 456 тонн, хIаьта 175 тонн — «Алханчуртский» совхозо, 101 тонн — СССР Конституце цIерагIча совхозо. Планал совгIа 301 тонн ялат дехкад «Кавказ» совхоза кхаш леладераша, 139 тонн — «Малгобекский» совхозо.

Укх деношка хьажкIаш чуэцаш ба района бохамашара къахьегамхой. Кхычарел хьалхагIа из болх дIаболабаьб «Советский» «Ингушский» совхозашна. Хьалхара тоннаш дIаенний Даьхенна.

З. ДАУРБЕКОВ.

ЯЛАТА ЛАЬРХІА ХЬАЖКІАШ ЧУЭЦАР

11 ОКТЯБРЬ ТІАККХОАЧАШ

(гектараш)

Районаш	Чуэцa eзa хьажкlаш	Чуийцараш	Цу даьхье дахьа дийнахьа	Цхьан гектара тIара хьувкъам ц/га
Наурски	1401	1401	—	23,6
Гудермесски	318	318	—	26,0
Надтеречни	1500	1293	13	13,4
Грозненски	4750	3930	—	22,0
Шалински	4845	3914	—	21,4
Урус-Мартановски	3250	2590	93	27,4
Ачхой-Мартановски	1560	1112	23	32,3
Малгобекски	1300	911	—	9,3
Шелковски	350	278	—	26,9
Ножай-Юртовски	600	383	—	12,1
Сунженски	4000	2381	75	21,8
Советски	363	190	—	10,2
Назрановски	4820	2047	84	21,1
Веденски	436	175	—	33,7

КПСС ЦК Политбюро, СССР Лакхехьарча Совета Президиуме, СССР Министрий Совете

ГЕРМАНСКИ ДЕМОКРАТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКЕ ЯХА ХИННАЧА СССР ПАРТИЙНО-ПРАВИТЕЛЬСТВЕННИ ДЕЛЕГАЦЕ ВИЗИТА ИТОГИЙ ХЬАКЪЕХЬА

КПСС ЦК Политбюрос, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето дIакхайкхаду КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев корте волаш СССР партийно-правительственни делегаце Германски Демократически Республике йихьа хиннача официальни доттагIаллин визита итогашта шоаш теттара ралза хилар.

Республика 30 шу дизар дездеча дакъа лаьцача советски делегаце визит Iаьвьлате боккхача лоархIаме событи а хиннa дIаэттай КПСС-ан СЕПГ-ен, СССР-ен ГДР-ан юкъера вIашин бувзам йола гIулакхаш дIахо чIоагIдара даьтте сенна, иштта машарен дунен халкъьашта юкъарча кхерамзален сагоагIа долча хьалштешка дилача а.

Новкъоста Л. И. Брежнева, советски делегаце членоша СЕПГ ЦК Генеральни секретарца, ГДР Пачхалхьалкхен совета Председателаца Э. Хонеккерца, ГДР партийни пачхалхьалкхени кулгалхошца переговораш вIашагIбетталучек хана дIа-хьа дагабийнаб шинна а мехко цхьана лелаеча гIулакхий ерригача лоархIамегIерча аспекташта, белагалдаьд уж эргадахь тоадарен йIаьхача хана хIоарадерен кортера лестамаш. Дохкий боахаво декхараш цхьана къестадар дукха шинна а мехка экономически Iилма-технически торонаш вIашагIъеттарах хIинне а доккха бернат даьннад. Из лоархIаме гIулакх кхы тIа а айдергда, шекo йоацаш, визит йолча хана кулгаш яздача СССР-ан ГДР-ан юкъе 1990 шерага кхаччалца производствана специализации кооперировании программо.

Германски Демократически Республике советски делегаце цIенача дег тIара дуть хьоашал СССР-ан ГДР-ан халкъаш вIашагIдувзаш дола вежарий гIулакхаш дохаредоацаш хилар хьахьокхаш йола демонстраци а хиннa дIаэттар. Вежарашка йолча оцa пачхалхьалкхен вIохха бертцхьоагIо укх тхьаь итт шера тешнаме машарен кхоалавейн гIулакх деш хьайоагIа. БIубенна ала мегаргдолаш да, из гIулакх дIахо а иштта дIагIоргхилар.

Германе Социалистически единни парте кулгалца общества ватара дерригача доакъошка — социалистически демократи дегIайовлаеча, экономика айеча. Iилман культуран тоаеча, наьха хьал-торо лакхъеча — немецки къахьегамхошта карагIдийнарашка дика уйлаш дег чу йосаеш доле хьамар а хиннa дIаэттар ГДР 30 шу дизар дездар. Машара а паргIатта шоай лоIамен дегIаахара йола халкъий бокъонаш лорабра а тIеерзаь политика дерригIа чакх а йоахаш дувен халкъашта юкъе йоккха авторитет ялийтай шиш ГДР-о, цун оаз тIа-тIа бокхагIча лоархIаме а хулаш еа европейски дунеи гIулакхашка.

КПСС ЦК Политбюрос, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето принципиальни лоархIам болаш лоарх! Берлине къаьнвьд дош Л. И. Брежнев дIакхайкхадь тIеча кхоххам вIаьдберач тера дIадаьккхарен проблемаех йола керда социалистически эйцнатнa ГДР-он социалистически содружества вежарашта долча кхыча мехкашех Iимза хьалгоацаш хилар. ЧIоагIа хьаьит долаш тIамийцай из дукхача мехкашкарча хIама оттам долча гIоаяраь, чIоагIача машарах бола халкъий теша чIоагIбаьб.

Цуьнна цхьана шийна уйла тIаозаш да, НАТО мехкашка, советски инициатива позитивни маIан шозок иъоебалдешнехьа а, хьалхагIа а ешна шоашкара хьадагa а лудеш, гьыла деттададарга дилача юкъера радиус йолаш дола верда американски ракетно-ядерни герз Малхбузен Европе дIаеттаде лаьрхIа кхераме хиланаш чакхьяхар, вешта аьлча шин группировка тIеча низаш континенте цхьатара хийсдалир тоаладер дуьхь, доаца бакьвалаш хьаъуттадеш хилар.

Кхы тIа а сихдаь герзаш хьадела юхатохара, тешнаме герзаш хIадахара наьхъа тIа довлара. кхоххам вIаьдберен машаре кхьана гIулакхаш лаладарахи даьмне бергат лорадерен дебадараш торо тьайийлай советски инициативе. США-х, ФРГ-ех, НАТО кхыча мехкех тийна да цу тайнарча торонах вайда знаргбий-бецай. Малхбузен мехкий кулгалхоша из дош шеш бехктохаме хетаж хилир хьахьекха а Советски Союзе гейтача масала цIейача дег тIара жоп дала а деза. Халкъаш да цунга хьежаш.

Советски Союзах лаьца аьлча, из, цу хьакъехьа Л. И. Брежнева Берлине дIа кхайкхадаьра, шийн дерригача лаьвариех тIагIерттаи кхоачашде гIертаргья 80-тIа шераш тешаш боврахи хIераяхи, хIаьта эггара дертера дар — сиздаь герзаш хьадерах мукъадахара гIулакх.

КПСС ЦК Политбюрос, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето, делегаце гIулакхаш бIарча къоабал а даь, йоагIаш йолча ведомствашта тIадалад визит йолча юкъагIа СССР-ан ГДР-ан юкъе барт вIашиттIехьбьмча гIулакхаш диаза чакхдоахийта Iалашдар.

●

Дикача къахьегама толамашца дезду шоай деза дIей — юрта боахама болхлой Ди Социалистически Къахьегама Турпала Саидов Бауде кулгалдеча мехотрядерча хьажкIаш леладераша. Хьувкъам чуийца бовла боахк уж. 200 гектар хулача кхай хIора гектара тIара 60 центнер а йоаккхаш ялат чуийцад. Толамаш доахача хьинаре къахьийгад агронома Б. Гучигова, звеньевой Ленина орден лелаеча Х. Абдулмежидова, мехотряда кулгалдеча Б. Саидова, беррига механизатораша.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) звеньевой Х. Абдулмежидов агроном Б. Гучигов мехотряда кулгалхо Б. Саидов.

В. ДЗИСЯКА сурт.

●

ПРОДУКЦИ ДИКАГІА ХУЛИЙТАШ

КПСС XXV съезда решенеша ма аххара арахецача продукце дикал айар «Грознефтеоргсинтез» объединене балха тIарча керттерча декхарех цаI да.

Цу даькъе дикка толамаш даьхад объединене. Арахецаш йола ерригa продукци дикала цхьоалагIчен лакхехьарчен категореех аттестаци яь я. 28 мехкдаьтта продукт пачхалхьалкхен дикала Знак йолаш я. Дикала лакхехьара категори йола продукци ерригнех 40 процент я укх шера.

Пачхалхьалкхен дикала Знак йола продукци арахецача доккхагIа дакъа юкъедихьад СССР 50 шу дизара цIерагIча химзавода, В. И. Ленина, Н. Анисимова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводаша.

Объединене заводашка юкъейоалаьй дефект йоацаш продукци хьарa а товарни тIахьожама отделага дIаялара а саратовски система. Предприятешка дефект йоацаш арахеца продукци 98 — 100 процентага кхоач.

Хан-ханнахьа чакхдоах «Дикала денош». Цига бокъонца тохк продукце дикала боарам тIара довлара бахьанаш, технологически режим толха хIана хьй хьожкхоачамбоацараш дIадахара де дезар цу сакъате ду.

Цул совгIа, объединене ерригача предприятешка вIашттIехьдаьккхад болхлой, инженерно-технически балхахой технически, экономически, политически дешар. Цига чIоагIа уйла тIаухний къахьегам дикагIа вIаштIехьбаккхара, продукци дикагIа хилийтара дешашта.

Объединене предприятеша хIара шера уттаю йолаш йолча оборудованена реконструкци яра, дикагIйола технологии керда техникех юкъейоалаяра, потребителаша дIадехараш чурча а арахьарча а рынка лехараш Iоладарн дешаш стандартизаце. дикало пачхалхьалкхен аттестаце, производстве лоаттабу тIахьожам эргабоахаш гообара. шоай прош санна йолча предприятей балха овьт Iомаяра дешаш юкъе дола инженерно-технически организационни мероприятеш.

Боккха лоархIам болаш да объединене предприятешка продукце дикалга хьежача комплексни система (КС УКП) хьаяр.

Объединене из хьас йолаьй 1977 шера. ЧIоагIъьяй объединене керттера инженер керте латта объединене специалисташи заводий керттера инженераши юкъебоагIаш, система юкъейоалаелга методически Iалашдеш йола координационно-болх бу группа. Уж тайна группаш вIашагIъехкай заводашка.

КС УКП оттаеча дакъа лоаца специалисташ теоретически кийчбаьб головной институто оттальча программагIа хиннача курсашка.

Объединене ерригача предприятешка хьежаб системи оттае а юкъелхьа а уж кийчинта ений. Цо торо елор производства организационно-технически боарам айбара мероприятеи илан оттае.

Отта а яь юкъейоалаьй предприятей 130 стандарт, уж заводий КС УКП болх бара проекташта юкъейоагIа.

ХIана объединене йиь предприяте — СССР 50 шу дизара цIерагIа Грозненски химически завод, В. И. Ленина цIерагIа ГНПЗ, Н. Анисимова цIерагIа НГНПЗ, производственно - товарни контора я стандарташтен измерительни техникаш Госнадзор яра Нохч-ГIалгIай лабораторе КС УКП юкъеяхьара акташта регистраци яь. Из система юкъейоалаярах предприятешка дукхагIа арахец дикала пачхалхьалкхен Знак йола продукци лохденнад мехкдаьтта продукташ мехкдаьтта доадела дакхьеннай къахьегама овсарле.

КарагIдаьнначох тоьлча бош яа предприятей коллективаш. Ихь а дукха болх безаш ба комплексни системан эргайоахаш тоаеш дегIайолаьяра.

Арахецача продукце дикал айяра даьккара декхарах толаме кхоачашдеча боккха лоархIам болаш я производства эффективность хIахо айяра тIехьа коллективашка шерра лаьржа социалистически ялъ. Яхь лелаю «ТIехьабусараш боацаш белохь», «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа, «ПрофессегIа дикагIвар» яха цIи лехкара тIехьа яхь лелаю болхлошта цехашта, установкашта, предприятешта юкъе, шоай прош санна йолча мехкарча предприятешца предприятешца смежникашца. Объединене хьинаре дакъа лоац тха отрасле предприятешта юкъерча Еррисоюзни ихьс.

Яхь вIаштIехьйоахаш боккха лоархIам бу из наха дIаховзийтара йоагIаш йолча моральни материальни стимулашца совгIагаш дара. Цу гIулакха тIо ду хан-хана хьа яхьа итогаш яро, ихьа экранашца, сийлен улгаша, стендашца.

Iилма - технически, организационни а кхетам балара а мероприятеш чакхъяхаро Iалашдьа продукце керда тайнаш арахецар карадераделга. хIаьта царех дукхагIа дараш доазол декъарча тайпеса дикагIа да.

Дунен 27 мехка нхоач объединене предприятешкара 19 тайпе мехкдаьтта продукташ.

Е. БАЛАЯНЦ, стандартизаце отдела инженер.

1979 ШЕРА ЯНВАРЕ—СЕНТЯБРЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР-ОН ХЕРСОНСКИ ОБЛАСТЕН ЭКОНОМИЧЕСКИ СОЦИАЛЬНИ ДЕГІАДАХКАРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯРА ЛЕЛАМАХ

	Нохч-ГIалгIай АССР	Херсонски область
I. ПРОМЫШЛЕННОСТЬ		
План кхоачашъяра проценташ:		
— продукци махкалъяккхар	100,6	100,8
— валови продукци	99,9	100,1
— къахьегама овсарле	100,3	100,3
ДегIадаххара темпаш:		
— продукци махкала яккхара	108,8	107,2
— къахьегама овсарле	104	103,4
II. КАПИТАЛЬНИ ГІИШЛОШЪЯР		
Пачхалхьалкхен капитальни вложеней план кхоачашъяра проценташ	90	86,2
царца:		
— гIишлой-монтажни балхаш	90	86,7
— керттера фондаш дIаялар	73	86,7
— наха чубаха цIенош деча капитальни вложенеш	86	77,8
Наха чубаха цIенош дIадаьхара план кхоачашъяр	86	65,9
Шоай кхелийца водрадих балхаш дара план кхоачашъяр	102	86,7
III. ТОРГОВЛИ		
Розничи товарооборота план кхоачашъяра проценташ	99,0	100,8
царца:		
госторговле	99,5	100,8
потребкоопераце	100,8	100,8
общепите — ерригa	97	99,6
Шоаш хьаль продукци	99,2	100,3
Розничи товарооборот алсамъялара темпаш — ерригa	104	100,4
царца:		
— госторговле	104	103,7
— потребкоопераце	105	104,7
— общепит — ерригa	101	[illegible]
царца: — шоаш хьаль продукци	102	102,5
Бытовой гIулакхаш дара план кхоачашъяра проценташ	102	100,1
царца: юрташка	106	100,8
Бытовой гIулакхаш дар дегIадахара темпаш:	113	110,2
царца: юрташка	124	113,5
Валача цхьан сага лаьрхIа бытовой гIулакхаш дар — сом	14,27	23,78
царца: юрташка	9,38	19,99
IV. ЮРТА БОАХАМ		
Колхозашкен совхозашкен лькха шура 1978 шера цу хана лькхачуца илйсийча проценташ	96	99,8
1979 шу доладелча денз цхьан Iеттагара лькха шура — кг	1885	2103
— дIадахача шера цу хана хиннай — кг	1716	2290
— цхьан котама тIехьаре гулдаь фуам 1979 шера январе — сентябре	106	192
— дIадахача шера цу хана хиннараш	108	186
V. ЗАГОТОВКАШ		
1979 шера хьайбан продукташ кийчъяр 1978 шера цу ханаца илйсдича		
— дулх	103	96,7
— шура	99,2	92,7
— фуам	99,1	105,2

ЦАІИ АХИ ШЕРА ПЛАН

Юрта боахама къахьегамхой цIеIи дикача къахьегамы хьонхамашца дезду укх шера «Ингушский» совхоза кхаш леладераша. Покъал латташ хвоттама хьалаш хиннадале а, тоъал дика хьийнъа ва бола платаш чуийцад совхозе.

Цо торо ениай боахама укх шера пачхалхьалкхенна ялат дIадалара декхараш толамца кхоачашдеи, хIаьта иштта хинал хьалхе, вешта аьлча, пятилетках доагIа ялат, хьажкIаш а тIехьа лаьрхIача, Даьхенна дихъ шера дIадален.

Ши эзар ах эзар тонн ялат пачхалхьалкхен амбарашка дIаэуденнад тха совхоза къахьегамхоша, цох цхьа эзар совгIа тонн пхьайтталагIча пятилетка чотагIа я луш.

Иштта дика хьийкъа генараш а кхедаьд укх шера боахаме. ХIара гектара тIара 12 центнер генараш чуийцад оаха, план 10 центнер йолча. Из бахьан долаш пачхалхьалкхенга генараш дIададала цаIи ахи шера план кхоачашъе вIаштIехьдаьннад. 620 тонн генараш пачхалхьалкхенна дIаденнад совхоза кхаш леладераша. шера планагIа 390 тонн йоагIача.

Цу толамех дикка дакъа доалл тха мехотрядерча механизаторий а. Халача хьалашка гурахьа а бIаьсти а дIадийна ялаташ хьалкхеечa, сихен ца дойташи уж чуэцача. пачхалхьалкхенна хьалхашкара шоай декхараш кхоачашдеча хьинар ца кхоаchem къахьегаш хьабаьккаб уж.

Йоахаме меттел ерригача районе а эггара дикагIа хьийкъа генараш чуийцад къаьстта тха мехотряда кхашкара. ХIара гектара тIара 17 центнер йолаш генараш даьннад цхьацадолча кхашкара.

Ка бола ялат, генараш чуэцача лоржача социалистически ихье хьалха латташ, лакха овсарле йолаш болх баьб комбайнераша Гандалоев Султана, Умаров Наурде, Гетагажев Хьажбикара, Мержоев ЮвцьIас, дукхача кхыбараша. ХIара дийнахьа шин норма кхоачашъеш къахьийгад цар. Иштта дика болх бу хIана хьажкIаш чуэцача а.

Гуйра чуэцаеча, пачхалхьалкхен планаш кхоачашъеча, доакъар Iалашдеча совхоза шоферашца цхьана Iалашмате дика болх беш хьабоагIа «Сельхозтехника» МагIалбикерча отделенера шофераш Картоев Шахьангири, Сусуркиев Уматгири, Сулейманов Зейнди, кхыбараш. Дийнахьа комбайнашта тIехьа, буc хьаттара ялат, заготзерно дIаихухьаш хиннаб уж болх сихбенача хана.

Иштта хьоkхамашца накъабаьхаб тха отрядерa а ерригача совхозера а кхаш леладераш юртбоахама къахьегамхой Денна.

Хь. КОРИГОВ, МагIалбикерча «Ингушский» совхоза мехотряда начальник.

Ноябрь бетта чотагІа

«ХIара балха денна — дикала Знак'» яхача химикий инициативагIа шерра социалистически ялъ йоаржаьча Нохч - ГIалгIай текстильно - галантерейни производствени объединене № 1 йолча ткацки филиала болхлоша цхьа бутт дIабахийтац пятилетка диьлагIча шера пачхалхьалкхен плани тIаийца декхараш тIехкхоачаш ца деш. Ер шу доладелча дена планагIа лаьрхIачул совгIа 176 эзар сома махка тайп-тайпара продукци яра а хецаш махкала яьккхача филиала коллективо цхьоалагIча октябрга кхоачашйир итт бетта план. Потребителашта поставкаш ярен ассортиментах продукци арахецарен пачхалхьалкхен план а толамца кхоачашъяьй цо.

Къахьегама овсарле лакхъяра задани 104,5 процент кхоачаш а яь, планал совгIа арахийцача продукцех дукхагIъяр цун чотах нийтъяьй филиала болхлоша.

В. И. Ленин вяь 110 шу дузача денга яттIагIча пятилетка задани кхоачашъяра доккхий декхараш тIаийцад предприятерча дукхача болхлоша. Ерригa торонаш сарцагIа я яьха, шоай хьинаре пхан кхо ца беш къахьегача итташ болча болхлоша хIанзлехьа дизза чакхдаьккхад шоай денна дош, 52 болхлочо рапорт деннад ихе шера задани кхоачашъярах.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ПАРТИЙНИ ХРОНИКА

ЗУЛАМАШ КIЕЗИГДАР — МАССАНЕ ДЕКХАР

Нохч-ГIалгIайн производственни мебели дахчах хIоттамаши еча «Терек» объединене хиннчу тIеххьарчу партийни собране дийцар «Правопорядок лораяра болх тоабарен бокъонаш телхаярца лоаттабу къовсам чIоагIбаран хьакъехьа «КПСС ЦК рен хьакъехьа «КПСС ЦК соцамга хьежжа партийни, профсоюзни, комсомольски организацешта хьалхашка латтача декхарех дола дош.

Доклад яьча объединене партнома секретара Г. М. Гривинас белгалдаьккхар, бокъонаш телхаерашца лоаттабу къовсам толаме лелабе йиш хургьяц, нагахьа санна цу балха юкъе дакъа лоацаш эррига коллективаш шерра общественности ца хуле, аьнна. Цу дакъе дукха де дезаш я объединене цеховой партийни организацеш. Цар цу балха лерттIа кулгалдел гIалашдаьдац, бюрой заседанешкеи собранешкеи нагнагахьа мара дувцац халкъа дружинай балхаца дувзаденна дешаш.

Къамельлаш дьахар могабеш бийцар шоай толамагIболаш дружинникаш В. Х. Пейсах, В. Ф. Шинкаренко, В. И. Базалеев, В. Аверханов, кхыбараш.

Цкьабакъда, из ала йиш яц № 1 йолча филиала, энергоучастка, № 10 йолча гаража дружинникех, социалистически рузкъанна тIакхувдарашца къовсам лоаттабара цхьа рейд яьц А. И. Кива кулгалдеш йолча спецдружино а.

Коммунисташа М. И. Пискуна, Г. И. Кочнольдо, кхычар хьадийхар къахьегама дисциплина телхаерашца, хIамаш лечкъаерашца, къаракъаш мелаерашца чIоагIа тIа къовсам лоаттабелга.

Собрано чIоагIдир бокъонаш телха ца йитар духьа профилактически болх боаржабара хьадда йола планаш кийчъе езилга, уж кхоачашъяра хадданза тIахьожам лоаттабе безилга.

боаржабара хетадьа цу тайпара къамельлаш хилар ухх деношка КПСС Старопромысловски райкоме хиннача семинаре. Цу хьакъехьа цига къамельлаш дьача Старогрозненски УБГ профсоюза комитета председатела К. С. Гасанбекова, «Союзавтоматстрой» опытно-экспериментальни завода газоэлектросварщика В. Мазыряна, «Электроприбор» завода токара Е. Писыменне дийцар шоай коллективашка хьехамчий болам дегIанхувлача мараг1дийначох а цу балха тIа долча кхоачамбоацарех а.

ХIАРА КОММУНИСТ ВИЙ ГIУЛАКХ ТIАДИЛЛА?

«Идеологически, политико-кхетама болх дIахо тоабарах» болча соцамо дIадех хIара коллективе беш бола кхетама болх аргабаьнхха тоабелга. Цу гIулакха хетаьль «Грознефтеоргсинтез» объединене партнома заседани хилар. Цига дийцар «СССР 50 шу дизаре цIерагIча химзавода парторганизацешка коммунисташта порученеш телареи уж кхоачашъяра тIахьожам лоаттабареи практиках» дола дош.

Коммунисташа М. А. Мамаевас — агитатора, И. М. Давыдовас — пропагандиста, В. А. Захаровас — цеховой парторганизаце секретара декхараш тешшаме кхоачашду.

Дукха ха я коммуниста Г. А. Ермакова администраце гIулакхашта тIахьожам лоаттабеча комиссена кулгалду. Диреше продукце дикал тоаяра уттаю меронриятеш мишта чаккйоах хьожаш хIара кварталa тохкамаш ду комиссе. Эшаш моттиг хилча, дош партномата дувцийтаpa дIаду. Дукхача дакъе цар хьинарах тийша да ела йиш я хIанз заводо арахецача продукех 70 процент совгIа яр дикала Знак йолаш хилар.

КПСС членала кандидаташ а цхьаццa партийни гIулакхаш тIадехкан кхоачашдеши хулга Iалашдаьд заводa парторганизаце.

Цу дерригне а йиш хилийтай коммунистий авангардни лоархIам айбе, шоаш болх беча участкашка цар еш йола влияни чIоагIъе, ма дарра аьлча партийни организаце денал лакхде. ТIакха цигара хьадоагIа завода коллективо пятилетка дийлагIча шера а шийна хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдергa хилар.

Цунца цхьана объединене партнома заседане белгалдаьхар заводa коммунисташа гIулакхаш тIадехкача а уж кхоачашдеча а цхьадола кхоачамбоацараш а хилар. ХIанз а болаш ба партийни порученеех изехкаши хIаьта шоашта кхоачашъе дIатIанийцараш лерттIа чакх ца йоахаши бола къаьст-къаьста КПСС членаш.

Уж кхоачамбоацараш дIадоахилга а коммунисташта порученеш телара балха практика дIахо кхы а тоаелга а хьадийхар тIайийцача сопамо.

ХЬЕХАМЧАШ ДАГАБАЬЛАР

Старогрозненски бурувтокара управлене хIанз 38 хьехамча ва. Коллективашка чIоагIа лоархIаши сий деши ба нагирхой балха а вахара а гIулакхий Iалаьмате чIоатIа йоакхо еш бола буровой начальникаш Г. А. Шулинин, И. М. Шулинин, А. С. Гребнев, слесарь С. С. Сайдгиреи, токарь В. И. Кочкина, кхыбараш.

Социалистически яхьа итогегIа аттара дикагIа вола мастер-хьехамча яха цIи оннай Г. А. Шулинина. Цу бригадана ерригача «Грознефть» объединене аттара хьалха пхе шера план кхоачашъе карагIдаьнна, хIаьта ерригача СССР нехкдаьтта промышленноста Министерстве а дикагIчарех цаI лоархIаш я цар барт тайна коллектив. Цу бригада ларде даим болх беш хургйола чхалха латта опыт йоаржаю школа вIашагIйолла лаьрхIад.

Хьехамчий болам шерагIа

Массехк шу да Ильясов Вадим «Госкомсельхозтехника» АТП шофер (сурта тIа) ялташ чувачa хана Грозненски района бохахашта вежаьостал деш вола. ХIана «Кулариски» совхозе комбайнашкара хьатто хьажмIеш дIахухьаш ва дикагIвола водитель. Дийнахьара норнаш шозза — шоазен ахаазен кхоачашъю цо.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссешка

ДУКХАГIА ЙОАКХО Е БАХАЧА НАЬХА

Районе нанели берaли лорадара дьяхъера уназцIено лораярах дола РСФСР закон кхоачашдарах Ачхой-Мартановски района халкъа депутатий Совета исполкома председатела заместитела М. М. Борчшниевас яьча доладелга ший аргIаварча заседане ладийгIар, республика Лакхехьарча Совета кхаладьха къахьегамен бытен дешашта, нанали берали лорадара йолча массазарча комиссе. Доклад ювцача дакъа лоацаш хилар депутаташ Т. М. Висаригова, В. А. Пиунов, Л. П. Яснецкая, Р. Н. Шатов, В. С. Шадиев.

Нанали берали лорадара райисполкомо йоакхо сага белгалдаьккхар комиссе. Дуней халкъашта юкъера бера шу чакхдаккхарца дувзаденна долча гIулакхашка хьежар, № 12 йолча школе-интернате берий уназцIено лоракхи берашта медицински гIулакхаш долга тоадара хьалехи дола дешаш дийцад райисполкома заседане. Берий хьашташ кхоачашду района больницерча районни берий консультаце. Самашкински участкови больницерча амбулаторе, 14-ча фельдшерско-акушерски пункташка. Бераш дарба де Iоцувшадара районни больница — 45, Самашкински участкови больница — 15 моттиг йола берий отделенеш я.

Районни центре 140 моттиг йола берий комбинат. Самашкински консервни заводе 90 сага лаьрхIа берий беш хьайийллай, иштта цхьайолча совхозашка бIаьстая-ахкан хинашка хьайийлле болх беш ханна йола берий яслеши бешамаши хул.

Цунца цхьана, цхьайолча халкъа депутатий Советашка цар исполкомашка, медицински учрежденешка кхочамбоацараш долга белгалдаьккхар комиссе. Хьалха хиннача тайпара ю да района дарба дара учрежденеш материально-технически Iалашъелга. Дарба дарен диагностически кабинеташ хьее таргургдоаца цIенoшка я районни берий консультаци. Самашкински участкови больница, амбулатори. ХIана а вIаштIехьдаьхадаь цамогаш долеи доапеи бераш тIаадара хьалаш. Хьаяьн ца йоакхаш сопальй берий консультаци чуйолча кIенах хетта хьалхьеш йола гIишло. Цхьаьдола дакъа диса тIемаш ба хьан долаш болх бе дIа ца луш да берий отделенеш хьахьожадаь шозза вIаштIар дань цIа.

Района дукхагIйолча школашка йолаш яц медицински кабинеташ, во вIаштIехьдаьккхад берашка медицински хьожилга, лостам боашш да школай кошаш. ЛерттIа вIаштIехьбаькхабаи районе педиатрически служба болх.

Бахача наха медицински темах лекцеш ешац, доклада и медицински болхлоша, кIоарта чулоацам боллаш бац бахача наха юкъе беш бола санитарно-просветительни болх.

Доккхий кхоачамбоацараш долаш ба берашта кийбу кхача. ХIанз а хьайийллаш шурий кухни Самашки кхача юрта. Бьацалдараши сомзани кхоачамболаш хилац школашкарча столовешкеи буфеташкеи. ХIаьта буфеташ дукхагIа хана дукхаал зондитерски кхача мара боллаш хул. Иштта дуах, даьтта, шура йовцаш моттигаш наiйсболийт школашка, больницашка, дешш даха ха йоацача берий учрежденешка. Тахашка хьаэца болаш хилац берий кхача.

Юрташка санитарни хьалаша дIадехараш хилийтара, уназцIена йоацача баьцашца къовсам лоаттабара, школаш а больницаш а хинц Iалашъяра дешай кIезига йоакхо ю Советий исполномаша.

1976 — 1979 шерашка цхьаькха а кхалнаьха къахьегама, салоIама, быта, иштта уназцIено лораяра дола дийцадац райсовета исполкомо.

Комиссе Ачхой-Мартановски района халкъа депутатий Совета исполкома могадир:

— дIахо йодача хана кхалнаьхеи берийи могашал лораелга тоадара уназцIенои учрежденей болх дегIабоалабара медицински болхлой уйла тIа я ерзаеш, дарбан-профилактически учрежденей балхецара кхоачамбоацараш дIадаха;

— медицински учрежденей кулгалхошкара медицински новкъостал дара дикали культурен лакхъелга, бераш яа дан-хаштахьа медицински хьажар вIаштIехьдоаккхилга, школашка, иштта школаи йоашка лоаттадеча санитарно-гигиенически хьала ловттабу тIахьожам лакхбелга хьалехa.

— фельдшерско-акушерски пунктий балха тIахьожам лоаттабелга чIоагIде, иштта кхалнахан берашта цар деш дола медицински гIулакх тоаделга вIаштIехьданиха. Фельдшерско-акушерски пунктий материально-технически база тоаяра практически новкъостал де;

— ерригача школашка дешархошта бIайха кхача хулийтилга.

> Партоpганизацешка — отчеташи хоржамаши

КОЛЛЕКТИВЕ КХЕТАМ ЛУЛГА — ЮКЪАРА ДЕКХАР

Сунженски райбыткомбинат финансовни оагIорахьара лаьрхIача стабильни бовхамба, цудукхьа цунна тара йолча кхыча предприятеша раьза а йолаш гIулакхаш леладу цунца. Пятилетка кхаь ш-ра план тIехкхоачашьяьй, толамца чакхдоалаш латт карара шу а. Болх беча цкъаннена лаьрхIача бархI бетта планагIа йоагIаш хиначул 2,6 процент дукхагIа продукци арахийцай.

ХIара шера дукхагIа гIулакхаш ду комбинато районе бахача наха. Шера 16 эзар сома маьха кхалнахе кертатIа тувхкалу йовлакхаш, косметически балхаш дерга комбинато дIахо йодаш хана. Дуней халкъашта юкъерча берий шера 9 эзар сом мах бола берий ловзаргаш берий бешамашта а, йлешта а 15 эзар сома маьха метта тIатувса кисеши гIайбай лоачаргаши хьаьй. кIаьда мебель тоаяьй. Хьадеш латт 750 эзар сома мах бола быте цIа. Из хьалдаь дальча кхы а дукхагIа гIулакхаш дерга бахача наха.

Райбыткомбинато мел дика болх бой а, отчетно-хоржамий собране дийцараш дальха толамаш дацар. Доклад яьча партбюро секретара йов. Евлоевас а тIаккха къамельлаш дьача коммунисташа а плановни заданеш кхоачаш ца еш йоса цехаш яр теркам тIабахитараш. Бакъдем уж дукха яц, хIаьта тIехьайнсара бохк а берригa цар а бац. Масала, «Серноводск-Кавказский» яхача курорте я парикмахерски, фотоателье, кога тIа бухача гIирса ремонт ю мастерски, амма уж ерригаш а чулола помещенеш лерттIа болх хьабе йиш йолаш яц. Цунга хьежжа къахьегама овсарле а лоха я укхаза. Бийлалаш, материалаш йолаш а йоацаш а хул комбинате а.

Отчетно-хоржамий собране чIоагIа теркам тIабахийта дийцар къахьегамхошта юкъе беча массово-политически, кхетама балхах лаьца. ХIаьта из бакъахьа а дар, хIана аьлча партийни организаце керттера декхар — нахана кхетама болх белга, социалистически яхь вIаштIехьйоаккхилга. Собране

къамельлаш дьэрапа, масалаш а кхуьлаш, дийцар цу гIулакха деррига а дань лоогIийтах.

— Цеха начальникаш берригаш а бац парте дIадеххача беса болхлошта юкъе кхетама болх беш, — элира шийна докладa тIа белгалдаьккхар партбюро секретаре. Масала, цу гIулакхах лаьца дукха къамел хинад Ассиновски станицерча швейни цеха кулгалдеча В. С. Кондаковайна. Бакъда, хувцадена хIама дац. Цех хIинз а тlан кхоачашъен яц.

Катирлошца беча балла цхьа дакъа да коммунистически мировоззрени а долаш уж хьалхебараз совгIа, цар квалификаци лакъъелга, шоллагIа професси Iомаслга. ХIаьта цу балха райбыткомбинате парторганизаце бовкхо ю али деза. Отчет еча юкъагIа 17 саго лакха квалификаци караерзаьй. 39 квалифицированни болхло хьалхкеаьа. 16 саго шоллагIа йола професси Iомаьйт. Бакъда, Iалашо еп йола кадраш кийчъера болх кхы а тоабе безаш ба. Собране белгалдаьккхар из моттиг лерттIа вIаштIехьа ца яккхар бахьан долаш запасной оатхалаш, материалаш цеханка тоьаш ца хилар.

Партийни организаце къаьстта теркам тIалоаттабу социалистически яхь йоаржаера. Укхаш ший хаинахьа итогаш ю участкашта, цехашта беча балха, чакхйоах профессех дикагIа болчар конкурсаш. Хьалхалаттар, тIехьавусар малав а хойташ, сийлен Угла тIа дIаязбу къовсаме хоталю вьккхараш, царна карара кара теза ахчилаш, ахчан премеш. Сийлен грамоташ тел.

Коммунистически хьисапе болх бара аьржача яхье дакъа лоацаш 207 болхлойи инженерно-технически балхахои ва. Царех 83 сага коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи ена. Пиь коллективина: массоен баракъаш тегача цеха, парикмахерскена, прачечнена, № 3 йолча ательена коммунистически къахьегама коллектив яха цIи еннай.

Дукхача коммунистaша къахьегача коллективашка лекцеш еш, беседаш ю. Царна юкъе къаьстта дика кхетама болх беш ба новкъостий Сидельникова, Губина, Япов, Помотов, Сергеева. Отчет еча юкъагIа 90 лекци кийшай укхаза.

Политически, экономически образоване, комсомольски политпросвещене систeме шоай идейни боарам лакхбеш 219 саг ва. Цул совгIа, болх беш я коммунистически къахьегама яхо школа, № 1 йолча ателье вIашагIъеллой уназцIенои университет.

Отчетно-хоржамий собране къамел дьача комбината директора йов. Сидельниковас белгалдаьккхар технологически процессашта тIехьтIехьагIа дукхагIа механизаци елга, дIахо йодача хана из болх кхы а тоабе безилга. Цудухьа дукхагIа теркам тIалоаттабе беза кадраш кхеяра. Кадрашца дувзадена мел дола дешаш администраце партийни организацеца цхьана къоастаду. ХIаьта а дукха да укхаза кхоачамбоацараш. Массови баракъаш тегача цехе берригa болхлой хувцабеннаб. Керда тьаийбаьраш нагирхой ба. Даьша болх беш хилларах цар цIагIара хьал-торо дика я, цудухьа алазаш дакъха гIерташ тIабийрaза къахьега лезаш бац уж. Цу тайпарча катирхошца къаьстта болх бе беза.

А. ЗИМАРИН.

СОВГIАТАШ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН!

«КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАН» ЯХА МЕДАЛЬ КЪАХЬЕГАМХОШТА ЯЛАРАХ ДОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

1974 шера 18 январерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указага хьежжа дукхача шерашка цIена къахьегарах къахьегаме карагIдийннача гIулакхий хам беши СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа «Къахьегама ветеран» яха медаль лойла

ЛЕНИНСКИ РАЙОНЕ ГIОЛЛА

Городской дезинфекционни станце гIолла:

Асротян Астхик Михайловнана — пенсионеркана.
Иванова Лидия Георгиевнана — пенсионеркана.
Корниенко Ольга Тимофеевнана — пенсионеркана.
Обухова Надежда Игнатьевнана — пенсионеркана.
Панина Зинаида Ивановнана — дезинструктора.
Петрова Варвара Кирилловнана — пенсионеркана.
Попова Мария Васильевнана — керттерча бухгалтера заместитела.
Титова Анна Илларионовнана — пенсионеркана.
Фисай Раиса Прохоровнана — пенсионеркана.

Грозненски швейни объединене гIолла:

Бурдукова Антонина Павловнана — воспитатела.
Корниенко Лидия Васильевнана — швеи-мотористкана.
Кудинова Нина Григорьевнана — машинисткана.

Грозненски мелькомбинате гIолла:

Арутюнов Наполеон Арсентьевича — грузчика.
Кулин Сергей Демьяновича — слесара.
Порошин Анатолий Михайловича — слесара.
Шевцов Михаил Мартыновича — машиниста.

СССР Госгортехнадзора Юьгерча Кавказски округа Управлене гIолла:

Чередников Иван Федоровича — инспектора.

«Грознефтегеофизика» треста Грозненски промыслово-геофизически конторе гIолла:

Хвалева Мария Степановнана — маляра-штукатура.

НГIАССР кхачаи промышленноста министерства Грозненски йий доакхача заводе гIолла:

Критт Петр Никитовича — пенсионера.
Чернер Елизавета Мушеговнана — пенсионеркана.

Грозненски городской радиотрансляционни узле гIолла:

Баширова Масрура Зимутдиновнана — электромеханика.
Чернова Елена Александровнана — йоккхагIйолча техника.

Ленина орден лелаеча Къилбаседа Кавказа машинаькъа военизированни охрана 6-ча Грозненски отряде гIолла:

Николайди Илья Ивановича — пожарни команда отделене начальника.
Шуваяев Иван Федоровича — стрелока.

«Консерплодоовощ» яхача Нохч-ГIалгIай агрorно-торгови объединене «Родина» яхача совхозе гIолла:

Котельников Виктор Ивановича — тракториста.
Помореева Евдокия Григорьевнана — болхлочоа.

Грозненски ремонтно-механически заводе гIолла:

Гриченко Мария Ильиничнана — кассира-инкассатора.

№ 1 йолча Грозненски пассажирски автотранспортни предприяте гIолла:

Бутаова Варвара Ефимовнана — мойщицана.
Игнатьева Раиса Александровнана — кондуктора.
Маршалкина Раиса Васильевнана — кассира.

Нохч-ГIалгIай АССР адвокатий коллеге Президиуме гIолла:

Бабаева Наталья Ефимовнана — адвоката.
Шильнрот Любовь Абрамовнана — адвоката.

Нохч-ГIалгIай респотребсоюзе гIолла:

Андреева Вера Ивановнана — пенсионеркана.
Васинова Любовь Васильевнана — пенсионеркана.
Исаева Ирина Исаевнана — йоккхагIйолча машинисткана.
Мусаева Ольга Иосифовнана — пенсионеркана.

Санинов Василий Андреевича — воккхагIволча инженера.

Нохч-ГIалгIай АССР моттигерча промышленноста министерстве гIолла:

Котиков БатIала Хьажмурда — «Дружба» яхача фабрика директора.

Грозненски «Гастроном» торге гIолла:

Авакова Мария Михайловнана — № 11 йолча тика заведующена.
Сальникова Роза Яковлевнана — йоккхагIйолча продавеца.

Город цIеноъеча спецавтопредприяте гIолла:

Атьясов Сергей Яковлевича — грузчика.
Галкин Григорий Васильевича — грузчика.
Дулик Андрей Яковлевича — грузчика.
Клинова Любовь Давыдовнана — диспетчера.
Трушкина Прасковья Михайловнана — болхлочоа.

Нохч-ГIалгIай АССР пачхьалкхен страховане управлене гIолла:

Ерыгин Борис Степановича — боахама заведующена.

«Краснодарсельхозпроект» яхача проектни конторa Нохч-ГIалгIай филиале гIолла:

Лысенко Нина Фроловнана — керттерча инженера.

Бытовой гIулакхдара министерства «Чечингремстройбыт» ремонтно-гIишлои управлене гIолла:

Гонай Игнат Дмитриевича — прораба.

«Грознефтегеофизика» тресте гIолла:

Бычкова Анна Николаевнана — пенсионеркана.
Гаглоев Виктор Георгиевича — слесара-электромонтажника.
Гончова Мария Григорьевнана — бухгалтера.
Давыдова Валентина Павловнана — пенсионеркана.
Зубкова Зоя Георгиевнана — пенсионеркана.
Карицкая Мария Степановнана — йоккхагIйолча бухгалтера.
Кучеренко Павел Федоровича — пенсионера.
Маковкин Василий Григорьевича — пенсионера.
Мамонтов Николай Кирилловича — водитела.
Передкова Антонина Михайловнана — пенсионеркана.
Попков Григорий Леонтьевича — пенсионера.
Попович Зинаида Григорьевнана — болхлочоа.
Романенко Иван Федоровича — слесара-электромонтажника.
Рыжкин Леонтий Матвеевича — болхлочоа.
Санкова Евгения Ивановнана — йоккхагIйолча кассира-инкассатора.
Слесарева Ираида Дмитриевна — пенсионеркана.
Сорокина Нина Григорьевнане — геофизика.
Шурыгин Григорий Николаевича — пенсионера.

Горжилуправлене № 9 йолча домоуправлене гIолла:

Армянинова Галина Станиславовнана — пенсионеркана.
Волосик Ксения Еремеевнана — пенсионеркана.
Григорьева Феодосия Федоровнана — пенсионеркана.
Золотарева Мария Мефодьевнана — пенсионеркана.
Ивановский Виктор Ивановича — пенсионера.
Карпенко Клавдия Михайловнана — пенсионеркана.
Касьянов Иван Емельяновиче — пенсионера.
Кондрашина Евдокия Ильиничнана — пенсионеркана.
Корецкая Ксения Алексеевнана — пенсионеркана.
Котлер Фина Васильевнана — пенсионеркана.
Кузнецова Лидия Александровнана — пенсионеркана.
Лебедева Серафима Михеевнана — пенсионеркана.
Лисенко Павел Ивановича — пенсионера.
Мартынова Елена Николаевнана — пенсионеркана.
Марченко Александра Степановнана — пенсионеркана.
Маяковский Федор Ивановича — пенсионера.
Миненков Иван Евдокимовича — пенсионера.
Неверова Татьяна Владимировнана — пенсионеркана.
Печерица Петр Яковлевича — пенсионера.
Пичнорт Василий Федоровича — пенсионера.
Сперанский Александр Ивановича — пенсионера.
Тулицына Мария Дмитриевнана — пенсионеркана.
Чернова Анна Петровнана — пенсионеркана.
Шестопалько Ольга Лаврентьевнана — пенсионеркана.

«Грозэнерго» РЭЦ Малгбузехьарча электрически сеташка гIолла:

Илюхина Нина Сергеевнана — диспетчера.
Шапоренко Владимир Степановича — шофера.
Школда Ирина Николаевнана — болхлочоа.

Грозненски городской телефонни станце гIолла:

Сулейманов Балаудина — электромонтера.

Нохч-ГIалгIай аптекоуправлене аптечни складе гIолла:

Бирюлина Анастасия Григорьевнана — фасовщицана.
Григорова Александра Иосифовнана — контролера.
Елисеева Халисата — санитаркана.
Иванова Вера Алексеевнана — контролера.
Куценко Виктор Петровича — диспетчера.
Мишина Зинаида Семеновнана — грузчика.
Стабровская Антонина Александровнана — контролера.

Ленина орден лелаеча «Грознефть» производственни объединене гIолла:

Суслин Владимир Ивановича — мастера.
Федотова Варвара Алексеевнана — инспектора.

Зоба духьаларча диспансере гIолла:

Савенко Мария Федоровнана — санитаркана.

Нохч-ГIалгIай облсовпрофе гIолла:

Мамаева Рауза Гойсовнана — инструктора.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советерча физически культурaи спортен комитете гIолла:

Максимов Василий Максимовича — инженера.
Рассказов Евгений Андреевича — конструктора.

Нохч-ГIалгIай республикански профтехобразоване управлене гIолла:

Ягудин Меер Зиновьевича — пенсионера.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.
г. Грозный.
1979 шу, 19 сентябрь.

Армене эттара йоккхагIа болча Арагац яхача лоама юкхе лоам тIа йиллай Еревански физически институтa Iилмая станци. Дийнахьа а буса а, Iай а аьхки а кIаьд ца луш шоай «космически» вахта дIахьош ба укхаза элементарни частицай тохкамхой. ХIана Арагаце болх беш космически излучененашта тохкамаш де торо хулийташ йола массехк установка я.

Советски а доазол арахьарча а Iилмахой теркам тIаоза я, масала, «Пион» яха установка. Космически зIанарашта тохкамаш дара йовзаш хина методаши СССР-е хьа а йийлла Еревански физикаш кийчъяь рентгеновски переходни излучени, балаш йола эффекти цхьана таръю укхаза. Цун чулоацам сеxах латт аьлча, из латт элементарни частица вещества биткъача тIоанах чакхйоалача хьа ший «сортаген» энергеген хьежжа цо специфически рентгеновски излученеш чакхъювлийташ хиларах.

«Цувах лайдо а эшаш станце болхлошa ший тайпара протоний пионий (космически излучене потоке керттера частицаш) «визитни» карточкаш уттаду. Цу тайпарча карточкаш йоккха информаци лу космосера «аьхкарий» хьакъехьа — хьахьокх цар «сорт», траектори, энерге боарам.

СУРТА ТIА: «Пион» яха установка.
М. ШАХБАЗЯНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Тха вахар ираз долаш да

Тха, токарий болз аттачарех бац. Бакъда, тхона дегагIоэ туя цох, хIана аьлча, тхоай кулгашца кьадечох вай Даьхенна а наха а боале пайда дика кхатабу оаха.

«Автоспецоборудование» яхача заводе, эттара хьалхарчарца я тха бригада. Бригаде вIашагIъелла дукха шераш даца а. Оахош хьадер дикал ланка йолаш планашкеи декхарашкеи лаьрхIачул дукка къалке дезь доакхаши ду оаха. Оаттолош хьаяра хIара бетта планаш 120 — 125 процент кхоачашъю тха бригадо, иштта хана дукхе а хьалха кхоачашъир нийс бетта программа а. Производственни хьоккемашке хьежжа пексхьуш я тха къахьегама овсарле а. ХIанз из дIахаьчей 150 процентага.

Бригада членаш берригаш дика къахьегаш бале а, царна юкъе белгалбаьнарех ба 5-ча разряде токараш Реминский Юрий, Шигрин Семен, Кравец Валерий, иштта кхыбараш. Оаха дош лу тIехьа тIайоагIача заман а юкь хьинар лоц цa деш къахьега.

Ю. ГЕЧЕВАЕВ,
«Автоспецоборудование» завода токарий бригада бригадир.

Кхоана — юрта боахама болхлой Ерригсоюзни Ди

ТОРОНЕХ ПАЙДА ЭЦАРАХ ХИННАР

КПСС XXV съезден Центральни Комитета цул тIехьагIарча Пленумийи социамаш вахаре чакх а доахаш, юрта боахама продукташ йоахилга дегIадоаладеча дилла дакъа лоац Наьсарен районерча ахархоша.

Районерча совхозий коллективаша укх шера шоашта хьалхашка дехкар оттадаьдар 15800 тонн ялат, 3500 тонн коартолаш, 16500 тонн шекара свеклаш, 2300 тонн генараш, 300 тонн баьцадаараш паччахьалкхенга докка, совхозий я бахача наьха я доаханна Iа даккхара кхоачамбеш доакъар Iалашде.

Уж деккараш кхоачашдара, боахамаша массе а оагIорахьа кийчо а яь, сихен дикагIча хамашкеи чакхдаьхар бIаьсти ялаташ дIадувлга. Хьалкхехьа оттайир социалистически яхье дикагIа хьокхамаш доахараш моральнои материальнои белгалбахара йола мероприяти.

Ипатовций методагIа комплексни плац а оттаяь чакхбаьнкхар кIи-марс. ХIара совхози вIашагIъехнаяр чуацара-транспортни отрядаш, технически а културни а Iалашо яра звенош. Къаьстта звенош яр ча вIашкатохаш, мукъадаьнна кхаш лехаш. Масса а боахамашка хьаккари ардари къаьста долаш чуийцар ялат, хIаьта из деррига а (10500 гектар) хьекха 6 дийнахьа даьлар, ьрда — итт дийнахьа. Бухсоццаш района къахьегамхоша хIара гектара тIара чуийца ялат 18,5 центнер хилар. хIаьта паччахьалкхенга деккар 10100 тонн, планагIа 7430 тонн дохка делаш хиннача. Цул совгIа, совхозаша тоъал Iалашдаьд гурахьа а бIаьсти а дIадувча ялата фу.

Ялат чуэцача хана дукхабараш белгалбаьлар дикача балхаца. Масала, «Назрановский» совхозерча звеньевоя Кодзоев Хьамида ше леладьча 870 гектарах хIаране тIара 23 центнер ка бола ялат даьккхар, планагIа 18 центнер йоагIача; совхоз-техникума комбайнера Котиев Махьмада 470 тонн кIа аьрдар ший комбайнаца, нормагIа доагIар 210 тонн мара доацача; «Октябра 40 шу» яхача совхоза комбайнера Д. Чумакова 217 гектар ялат чуийцар нормагIа йоагIача 110 гектара меттел; иштта болх бир комбайнераша Гиреев Макшарипеи («Экажевский» совхоз) Газдиев Осмапеи («Назрановский» совхоз). ХIаране 190—200 процент заданеш кхоачашйир комбайнашкара ялат дIакхухьача шофераша: «Назрановский» совхозерча Мальсагов СоIипеи «Экажевский» совхозерча Албогачиев Закречои.

ХIана хьатIанхаьчай юртбоахама шу чудерзадира балха аггара бехктонхамегIа йола, тIехьаккхачи культураш чуаца ха. Сихъяь чуэцаш латт хьажкIаш, шекара свеклаш, генараш, баьцадаараш. Цунна цхьана лард йолла еза тIадоагIача шера хургболча хьувкъама н: гурахьа дув ялат дIаден зяба лаьтта ахеи. Чуэца езаш я 4800 гектар хьажкIаш. Царех хIана чуийца яьнай 2 эзар совгIа, хIара гектара тIара боала хьувкъам — юкъера лаьрхIата 28 центнер.

Бакъда, цхьаболча кхаш леладераша 40—45 центнер а йоакх хIора гектара тIара. Царех-ба цIи хеза бола хьажкIаш лелаераш: «Октябра 40 шу» яхача совхозера звеньевойи Евкуров Жабраили Кодзоев Бехьаудини, «Назрановский» совхозера Арчаков Iалихани Бичиев ИбрахIимни, «Экажевский» совхозера Гайтов Батархан, «Малгобек» Богатырев Султан.

Укх шера дика хьийкъа генараш чуийцал «Экажевский» совхозерча Нальгиев Якъуба, совхоз-техникумерча Даурбеков Iаддарахьмана, «Назрановский» совхозерча Эгиев Хьусейна. Царех хIаране 15 центнер хьувкъам баьккхаб гектара тIара, планагIа 10 центнер йоагIача.

Гурахьа ялат дIадувча, зяб оахача, кхьдола гуйран балхаш деча толаме къахьегаш ба дуккхабола кхаш леладераш. Царех ба, масала, «Назрановский» совхозера Кодзоев Хьамид, Евлоев Заьлмаха, «Экажевский» совхоза механизатор Кациев Iумар, «Малгобек» Албогачиев Iаддарахьман, совхоз-техникума механизатор Хамхоев Габо, дукха кхыбараш.

Хьоабе белам боагIа укх деза дийнахьа районера хьайбаш леладераш. Цар кIеанга хьоцар даьккхадац дулх, шура, кхыйола продукташ дукхагIа яхарен паччахьалкхенна дIаялареи балха. Шера дола шоай социалистически деххараш кхоачашдаьд хьоггехьа а «Октябра 40 шу» яхача совхозерча доярхаша Даурбекова Зинаси Олигова Матренаси, «Назрановский» совхозерча Газгиреева Замараси Тумгоева Либаси, «Экажевский» совхозерча Оздоева Зоповбана, совхоз-техникумерча Гандарова Лодеи Китиева Маретен.

ХIанз, юртбоахама къахьегамхочун Денна накъа боагIача хана, района кхашкеи фермашкеи къахьегаш бола нах цIаьхха а хьежаб шоаш хьалхагIа тIаийца хиннача социалистически деххарашка. Уж кхоачашдаь ца Iеш, укх шера цар дIатакха лаьрхIад пятилетка хьалхарча кхаь шера шоашта тIадиса деххараш а. Шу чакхдалалехьа паччахьалкхенна дIалурга (хIаьнанца дIаденнар а долаш): ялат — 22 эзар тонн, планагIа 15,8 эзар тонн йоагIача; генараш — 3 эзар тонн, планагIа 2230 тонн йолча; шекара свеклаш — 19 эзар тонн, планагIа йоагIача 15,5 эзар тоннаш меттел; коартолаш — 5500 тонн планагIа 3400 тонн йолча; баьцадаараш — 400 тонн, планагIа 300 тонн йоагIачо.

Уж толамаш баха вIаштIехьдаьнад боахамашка йолча торонех дикагIа пайда эцар бахьан долаш. ДIахо а шу наькъагIа баха лерхI юрта боахама къахьегамхоша.

Х. АЛБОГАЧИЕВ,
юрта боахама Наьсарен районни управлене керттера агроном.

Краснодаре хьайкллай боахамашка баьцадаараш, сом, комсаш, чаь лорд якхар думаш йола краевой выставка. 90 гартга колхови совхози я Къилбаседа-Кавказски бешамаш лелареи комсаш лелаереи зональни Iилма-тохкама института территоре тIа хьайиллача цу выставке дакъа лоацаш.

СУРТА ТIА: «Краснодарский» совхоза экспозицеш.
Е. ШУЛЕПОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Яхьа кердача коталонашка

ДIадаха шу боахама хьалхашка латта деххараш кхоачашдара тха къахьегамхоша чIоаггIа къахьийта шу дар. Из-м кхетадеш а да, хIана аьлча дерригача советски халкъо къовсам лоаттабу КПСС XXV съездо белгалъяь сийлахь-йоккха программа кхоачашъяр дукхьа. Кхетадеш ма дий, кхычарел тIехьадиса тхона а ца ловлга.

Йовзаш я хIанзарча аграрни политика юкъйт дIайолаяь КПСС Центральни Комитета мартовски (1965 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа вай парте чакхъяьха йоккхий мероприятеш. Юрта боахам дегIабоалабарга цу юкъа дIаяхийтай 329 миллиард сом совгIа капитальни вложенеш, хIаьта уж хул цул хьалхагIарча Советски Iаьдала дерригача шерашка дIаяхийтарел 3,4-за дукхагIа.

Юрта боахамга капитальни вложенеш дукха дIаухийтилга ховрга тха боахамга хьежача а. Цу шерашка 100 трактор тIакхийттай тха тракторни парка, 50 автомашин — автопарка. Совхозе хьалъяьй шера 150 трактора ремонт ергйола керда механически мастерской, 1150 тонн чухоашаш шийла плодоовощехранилища, центральни материальни склад, контора керда здани; ши миллион совгIа сом дIадахийтад кхаштен хий ухача сетан еча реконструкцега.

Iалаьмате дукха ахча дIаухийт чуIеча цIеной-бытовой боахамга. Совхозе водопровод, газопровод, боахама-фанельни канализаци йиллай, хьалъяьй котельни массе тайпа коммунальни паргIатонаш чуйола 170 квартира, автоматически телефон станци, 140 моттиг йола берий комбинат, юкъера школа, быта цIа, школьникаши студенташтеи 1000 моттиг йола къахьегам салаIеи капитальни лагераш, хьалъяь йоалаш латт 28 моттиг йола бани Iоха 350—700 моттиг йола столови.

Укх шерара бIаьстин ахкеи йоккхий хилонаш йолаш хиннадоллашехьа а, тха совхоза къахьегамхоша город Грознерча Ленински района промышленни предприятей, Грознески медицински училища студенташа, дукхача школашкарта дешархоша, массехи домоуправлене, аптекоуправлене, дукхача кхыча учрежденейи организацейи коллективаша доккха новкъостал а деш, шоай деррига низаш тIадерзадир хьалкхебаь хьувкъам чуэцара. 1-гIа октябрь хьатIанхоачаш паччахьалкхенга сом бохкара пхе шера план кхоачашйир совхоза коллективо. ПланагIа 19400 тонн бохка безача метте, 19413 тонн бехкар из. Баьцадаараш дохкара шера план а кхоачашъяь йоалаш латт. Паччахьалкхенга баьцадаараш дохкара пхе шера план диъ шера кхоачашъяра укх шера 13400 тонн баьцадаараш кхы а дохка деза совхоза. Юрта боахама болхлой деза Ди хьатIаотташ 7000 тонн гаргга баьцадаараш дохкаргда. Цхьабакъда, хIанзчул тIехьагIа кхашкара чуэца езаш я тIехьаккхача кабуц, кхача свекла, хорсам, мерзеи кIомеи шибазаш, томаташ, беттадуаргаш. Цу тайппара, из деккар кхоачашдара тешшаме торонаш йолаш да тхо.

Коллективо доаха толамаш шоай гIуллакхах дика кхеташ бола говзанчаш совхозе хьалкхер бахьан долаш да. Царех ба механизатораш вежарий Саьиди Iарбки ВизиевгIар, Хатуев Упурма, Грязнов Константин, Рыжало Николай, Чеснов Юрий, Лисицын Иван, Медведев Владимир, Абакумов Иван, Амиров Мута, Сулейманов Iаьла, Романенко Николай, хIаьта иштта Солнышкина Антонинай, Слободянюка Григоре бригадашкара баьцадаараш леладераш, доярхаш Темешева Хапи, Олдиева Зоя, дукха кхыбараш.

ЦаргIдаьинарех кхоачамбаь Iеш яц совхоз. Хий дехкача сета реконструкци яра, кхаьтта капитальни планировка яра, къаенна гаьнаш дIа а яьха дукхагIа хьувкъам лураш дIайогIара балхаш дахьаннатчул тIехьагIа, хьатIайоагIача пятилетке хIара гектара тIара 400—500 центнер баьцадаараш 250—300 центнер сомн чукхахьа йолаяла езаш я боахама коллектива. Цул маIан фуд аьлча, хIанзалца хиннача лаьтташкара 20 эзар тонн баьцадаараш 15 эзар тонн соми боахаргба совхозо.

Из хургда юрта боахама къахьегамхой парте еча йоакхоша оаха луш дола жоп, хIаьта цунца цхьана чакхйоахаргъя парте аграрни политика.

П. КРУТОВ,
«Родина» совхоза директор, Советски Союза Турпал, Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета депутат.

Грузе карта тIа хьажал шо. Республика Iаьржача форда йисте гIолла баьцара оасилт хинна ул Колхидски лохале. Цо дIалоац 220 эзар гектар. Хьалха дIаяхача хана нах дIалела йиш йоацаш ушалаш, зрий тIаьнна баьцаш яр цига. Советски Iаьдал эттачул тIехьагIа уж лаьтташ карадерзаде доладир. ХIанз Колхида ушалашкара хьалдаьккхад 90 эзар гектар совгIа лаьтта. Укхаза чайнии цитрусови сомийн плантацей баьццара форд латт, хьалъяьй символически цIераш техна керда юрташ: «Шрома» («Къахьегам»), «Сихарули» («Дега гIозал»), «Мзиури» («Маьлхе»), «Гантиади» («Сатоссаш»).

Республике мелиорацина балхашка алхха иттагIча пятилеткагIа дIалахийта лаьрхIад 100 млн. сом, къаькара Колхида карасрзадра ерригача исторе чухь дIадахийтачунга гIортташ.

СУРТА ТIА: дукха ха йоацаш а укхаза ушалаши нъссаленаши яр. хIана Зугдидски района Ленина орден лелаеча Пягирски чайни совхоза баьццара плантацеш яда укхаза.

Н. ЧОХОНЕЛИДЗЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

ПЛАНАЛ СОВГIА

Диначa хьонхамашца дезду укх шера юрта боахама къахьегамхой цIей Грознески района баьцадаараш леладераша. Хаоттам во латташ денача шера шоай хьинар оарцагIа а даьнкха хьалкхебаьй цар хьувкъам. Толамаш доахаш дIадохийт пятилетка дилагIа шу. ХIанзле паччахьалкхенна дIаденнад 30897 тонн баьцадаараш планагIа 38620 тонн йоагIача. Хьувкъам чуийца баьлча дIаденна баьцадаараш дукха а дукхагIа хургда. Планаш тIехкхоачашгьый тайптайпарча баьцадаараштa а. Иштта, паччахьалкхенна нарсаш дIаеннай 6074 тонн, план 5100 йолаш, помидораш — 19734 тонн, план 17580 йолаш.

Эттара дукхагIа баьцадараш кхедьад «Пригородный», «Юбилейный», «Гардалинский», «Тепличный» совхозий коллективаша. Къаьстта дика толамаш даьхад «Пригородный» совхоза кхаш леладераша. Паччахьалкхенна 8244 тонн баьцадаараш дIа а денна 137 процент кхоачашъяьй цар шоай шера план. ХIаьта помидораш дIаеннай дукха хIама ца яиаш шоза планал совгIа. Бригадашта юкъе эттача социалистически къовсамехь дIа хьаьхле даьккхай шиер ахиъ йолча Гулаева Тамарас кулгалдеча бригадерча кхаш леладераша. План 1420 тонн йолаш цар хIанзле а чуийцад 1700 тонн баьцадаараш, хIаьта кхы а чуэца 200 тонн а хургда.

Грознески райсовета депутат а йолаш Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаю Гулаева Тамара я цхе шера план диъ шера кхоачашъяра тIехьара къонсом совхозе дIаболабаьр

М. ДЗАУРОВ.

Цифраш факташ

● Юрта боахама болхлой Ерригсоюзни ди дезде оттадаьд СССР Лаккхехьарча Совета Президиума УказагIа 1966 шера 26 августе.

● 23,5 миллиард сом паччахьалкхен капитальни вложенеш дIаяхийта лерхI юртабоахамга 1979 шера.

● Эттара хьалхара пятилетка йолалуча хана мехка 24 миллион декъадеина ахартой боахамаш хиннад. ИттагIча пятилетка кхоагIа шу чакхдовлача хана СССР-е 26,7 эзар колхози 20,5 совхози хиннай.

● 1978 шу чакхдоалаш мехка хиннай 8606 боахамашта юкъера предприяти, организаци, объединени, цар балхаца дакъа лоацаш 130,1 эзар колхоз, совхоз, кхыйола паччахьалкхени кооперативни предприятеши организацеши а йолаш.

● 1978 шера 1928 шерацца нийсдича юрта боахама еррига продукци 3,4-за дукхагIа хиннай. ЛоархIамегIа йола продукци яьккхай: ялат — 69,3 млн. тонн (юкъера лаьрхIача 1924—1928 шерашка) даьнкха хиннадале 218,9 млн. тонн (юкъера лаьрхIача 1976—1978 шерашка) даьккхад, хлопок-сырец — доагI-доагIача шерашка лаьрхIача 0,58; 8,51 млн. тонн, шекара свекла — 7,9; 95,6, коартол — 41,1; 84,9, дулх — 4,2; 14,3, шура — 29,3; 93,0 млн. тонн.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ХЬАННА КЪЕГ НАМИБЕ АЛМАЗАШ

Африка къулб-малхбузехьара Ораннеян яха лоадахий океанах дIаяхеттачарча районе Атлантика йистошкарча гIомарашка кхача атта дац: цунна малхбоалехьенгахье улл бIаьш километраш йола Номиб яха аьссале, малхбузехьа улл кхераме течениеш йола доазув доацаш боккха океан. Шоай хана дешал доле кIезига нах гIийртабац фуннагIа даь е дукха алмазаш долча цу моттига тIаккхача. Амма, лоадкаш бердехи рифехи деттаьлуш дохаш хиннад, хIаьта океана хий саррахьа ший форда йистошка тIадоалача хана гIомар тIа хьатIаьхьай алхха кемай гаргаш царна тIаьхиннача наьха деньгий. Цудухьа оал океана цу йистах наьха тIехний Иист яьле.

Амма, нагахьа сиина моллагIчоа мега а Намиберча фаьлгаца бувцача алмазий лашха машна мегача а, маьрша а волаш цигара дIаваха кхы а халагIа хургдар: дунен тIа эттара йIаьхегIа йола Ораньемундера алмазаш доахка моттиг тешшаме лораеш я «Консолидейтед даймонд майнз» компание — «Де Бирс» яхача къулбехьен-африкански монополе отделене.

Ораньемундерча рудника рузакъа уникальни да. Укхаза хьадоахача алмазех 98 процент ювелирни балхаш де йиш йолаш да — царех ю чIовгаш, гигаш, кхыдараш. Дийнахьа 5000 карата лоархIам болаш алмазаш доах укхаза, е дукха совгIа-кIезигагIа боацаш 8000 кхера. Деррига а лаьрхIача дунен тIа хьадоахача алмазех 20 процент ший бе доаллача а дунен рынке еш йолча уж дохкара сделкай 85 процента тIахьокам лоттабеча а «Де Бирса» доходий кхоалагIа дакъа Номиберча Iалаьмате беза мах болча алмазий чотах тIадоагIеш да. Дукхьал 1977 шера даьхад цо цигара 2 миллион карат алмазаш.

Цхьабакъда, цу Iалама рузкъай кладовой цаI мара йоаца гаиз яц алмазаш. Намибе я уранови руда Iалаьмате йоккхий запасаш я. Укхаза я лаьтта ахка а ца дезаш уран доаккхаш йола капиталистически дунен тIа эттара йоккхагIа йола «Россинг» яха рудник. Укхазара разведка яь лаьнна урановн руда запасаш, специалисташа лерхIачох, 100 эзар тонн гаргга я. Империалистически монополеша дIаккхухь цу мехкара аштта цIаста. Намибе шера йола къаман доход (бахача наьха дукхал — 1 миллион саг) хетаргахьа 1250 миллион доллар я, вешта аьлча, Iалаьмате йоккха сумма — 1250 доллар — хIара сага сих.

Амма, уж даиеш юкъера я. Дилла а Намибе баьхача наха — уж 990 эзар саг ва — къаман даходах кхоачар лоадама хIама дац. «ЗаконагIа йоацача» забастовка на юкъе хиннав аьнна Виндхуке суд аьча цхьан африкански болхлочо аьлар нIарагIа ше эца алапи 1,54 ранда (1 соми 20 кепиги) да аьнна. Резервацешка чусоцабаьча дукхагIа болча африканций алапеш кхы а лохагIа да.

Цу тайпара хьалаш да Намибе болх беш африкански болхлой мел болча моттигашка.

Намибе рузкъана а наха а эксплуатаци еча кхыча мехкий паччахьалкхенашта юкъе хьалхара моттиг, дувцилга а йоацаш, из мохк дIалаьцача ЮАР-ага я. «Визнес уик» яхача американски журнала дашеех, 1977 шера Намибе ЮАР-а делар дикэн 460 миллион доллар, вешта аьлча, кхыча мехкий валюта хьисапе цунна тIайоагIача ерригача доходех пийсса ах.

Цудухьа да ЮАР 20 шу совгIча хана Намиби ший мукъагIа а кхычарех тийша хIама доацаш а хила боагъо йолаш хилтарах йола ООН Генеральни Ассамблея аь решени дIатIаяца ца тугаш лелаш хилар. Цига хьаяь марионеточни режим бокъонца расистий тIаьхокама кIал латт. Малхбузен пхе мехка (США, Англи, Франци, ФРГ, Канада) державаша ЮАР-аца еча Намибере гIулакхаш «бакъахьа дахара» даьгъерча переговорех дийцача, уж марионеточни режими ЮАР позипеши дIахо чIоагIлуш латташ хилар къайладахьа лерхIаш я.

Цхьабакъда хIама латтача хьала раьза бац шоай фаьлгаш тIа дувцарий дьясане дIаьхийча мехка къелои моцалои кIалбита бола дилла а цига баьха нах. Герз бе а доаллаш къам мукъадаккхара къовсам лоаттабеш йолча а боьконца халкъа зинал йолча а Намибе патриотий организаце — СВАПО-с ший кулгалхочун Сэм Нуйома багагIа хоадамболаш дIакхайкаду: «ЮАР-ах из хьалхаьца деларашцеи дукьаза лоаттабу политически а тIеме а къовсам дIахо бахьар мара кхы ше йиш йолаш хIама сун яц тхо»

А. РАЧКОЙ.
ТАСС.

Машар — социализма политика

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ СОДРУЖЕСТВА ПЛАТФОРМА

Традицега хьежжа сентябрь бетта кховлагIча кIиран шинарча дийнахьа Нью-Йоркерча Ист-ривер тIарча сигаленах хьал хIана кхетац аьнна лакхача пIеношка дIайолаелар ООН Генеральни Ассамблея аргIанара XXXIVсесси. Советски Союзон социалистически содружества кхыча мехкашеи дилла а лийрхIад хIанз а лерхI вIашагIккийттача Къамий Организаце, шийх мелла дукха кхоачамбоацараш доахке а низ боацаш яле а, пайда а болаш дакъа лаьцад ший Устава тIа дIанхайкадаь де лерхIараши принципаши чакхйовхача, новкъостал даьд дунен халкъашта юкъера массехк ира кризис дIайоакхача, аьнна.

ООН юкъара машари дунен халкъашта юкъера кхерамзлеи чIоагIъяра инструмент а лерхIаш, социализма вошал долча мехкаша хьинаре дакъа лоац цул балха юкъе Бокъонца йолча социализма дунено тIагIертта а дага лаьцар чакхдаккха лаьрхIа а къамаьлаш ду ООН трибуна тIара герз хьадара доазув тохара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдахара, массане а деррига герз дIадаккхара, бохаргбоаца машар оттабара, халкъашта паргIато ялара тIахьехаш.

Генеральни Ассамблея сессе ше къамаьл деш СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра А. А. Громыко ма аллара: «Машар, герз дIадаккхар, разрядка, халкъий паргIатои мукъалеи бахьан лоаттабеча къовсаме дилла а теша мегаргда СССР-ах, социализма мехкех. Цу мехкий юкъара идеалаш я, хIаьта цар ларде лувца де лерхIараш а цаIаш да. Цар халкъаша оагIув оагIох а теха тIагIертта къахьег Iалаьмате йоккха гIишло хьалъяра».

ХIанзарча сессе ден повестка тIарча бIаь ткъаь пхиъ дешах эттара лоархIамегIа дараш дувца оттадаьраш дуккхьал социалистически содружества мехкаш да. Иштта, хьалхара комитет (политически дешаштеи кхерамзленах долча дешаштеи йола) герз дIадаккхара хьакъерча дешах лаьца еча беркатеча дискуссе цIийле а хинна дIаэттача советски инициативашка хьожаргья. Дунен сообщество хьожаргья дукха нах хIалаибергболча герза керда тайпаши цу морча герза керда системаши кийчъелгеи хьаелгеи дехкарах долча дешага. ДIахо дахьа дедаргда дIалхача сессе Советски Союзо оттадаь хиша ядерни йоацача паччахьалкхений кхерамзлен гаранти чIоагIъярах дола дош дувцилга а. СССР делегаце дIачу ший йоагIаш йолча дунен халкъашта юкъерча конвенце проект йийцай герз дIадаккхара Комитете.

Генеральни Ассамблея XXXIV сессе дувцаргда массехк шу хьалха Советски Союза инициативагIа ООН тIаьнга дуьнен халкъашта юкъера кхерамзле чIоагIъяра йолча декларацин кхоачашъяр. Дунен халкъашта юкъерча организацей юкъе Советски предложенис лелаяь декларацин кхоачамбоаца ларда дунен халкъашта юкъера дIаделлараш цIаьхха нийса доладе.

ХIанзарча сессе Советски Союзо оттадаьча къаьстта лоархIамеча а тIехьаьлча йиш йоацца а деш хилча юкъе а дунен халкъашта юкъерча гIулакхашта гегемонизма политика лелае йиш ца хиларах йолча резолюце проект.

ХIанзарча ханара эттара актуальнегIа йола проблема — герз дIадаккхар — къоастаеча конструктивни хувцамаш дара тIабода Советски Союзои социалистически содружества кхыча мехкашеи лаьца никъ цIена а къаьтта а гуш ба ООН балха юкъе. Иштта, Генеральни Ассамблея хIанзарча сессе Чехословаке оттаяьй герз дIадаккхара даькъе дунен халкъашта юкъе цхьана гIулакхаш леладарах йолча декларацe проект. Цо тIахьех дунен тIара еррига паччахьалкхенаш герз дIадаккхара дош хьаллацара тIадерзадаь дола дунен халкъашта юкъера гIулакхаш дегIадоаладара. Документо декхарийла ду ООН юкъе доагIа деррига мехкаш ядерни тIема кхерам лохбара гIо дергдола инициативаш увттае, герз дIадаккхара еча переговорашта юкъе хьинаре дакъа лаца. Герз дIадаккхара еча переговорашта юкъе дакъа лоацараштa дола моральни кодекс да ала йиш йолаш я чехословацки проект.

Халкъашта машара уйлаш йолаш хургдолаш кхетам балара концепци йоалаяьй дунен сообществага ювцийта Польшас. Эттара хьалха из кхайкайир 1974 шера ООН Генеральни Ассамблея сесса ПОРП ЦК Хьалхарча секретара Эдвард Герека. ДIадахача шера сентябрь бетта польски правительства цIерагIа ООН-е енаяр халкъашта машара уйла йолаш хургдолаш кхетам баларах йолча декларацe проект. Социализма мехкий дипломате чIоагIагIа интенсивно балхаш дар, проект Нью-Йорке ювцар бахьан долаш ООН 138 члено кулг а айдаь 1978 шера декабре декларации тIаийцар. Кулгаш хьал ца айдеш бисар ши мохк — США-и Израил.

Польшас тIаэца могаяь декларации, ООН Уставо делерхIаш дараш кхоачашдара гIо дергдолаш а, кхетам баларен просвещенеи даькъе тIаухийтача низашта масса а метте активизаци яра тIаерзаяь а я. Из тIаккхет ерригача планета тIа машар чIоагIбара тIадерзадаь социалистически мехкаша политически, тIема, экономически, социальни, кхыча областашка деш долча гIулакхашта, хIаьта уж дIахо дегIа а доаладу. Документо лу средствай йоккха диапазон, герза низаца деча довний бахьанаш дIадахара, вIаши беина тешами цхьана гIулакхаш леладелгеи даим дегIаккхувлара тIаерзаьнча мероприятей шерра программа...

Дукхача тайпара да йолаш долча социалистически паччахьалкхенаша ООН уйттаду дешаш. Масала, ГДР делегаци тIкъаьнчел совгIата лоархIамеча резолюце соотер хинчай. СССР-ан Венгрецци цхьана не елар дукках хIалахьбергболча герз кийчделгеи хьаделгеи массара а дехкарах йолча резолюце проект. ГДР инициативагIа Генеральни Ассамблея машара цIенна дийнахьа ...

Игорь СИНИЦИН,
АПН политически обозреватель.

ЛИВАН. ТIехьарча цхьан шоран ах шеран Израиля боал деча гIозарашта, океа... ал дехьарча хьашаша хьаллоацаш хиларах пайда а эцаш, хадданза шера суверенитета Ливана дукхьарча шоай агрессе боараш, городашта, юрташта ракетай боеташ тохаш, бомбаш чуетт. БIаьш боабаь нах, эзар совгIа ... хиннараш, бIаьш эзараш чубехха тховкIийле йоацаш бисса машаре баха нах — ливанцаши палестинцаши — иштта я израильски агрессе Ливана къулбехьа даьча зенаш итог.

СУРТАШ ТIА: 1. Израильски агрессораша доха даь цIа. 2. Тир яхача городера ер ткхалсаг, цуй мехкара кхы а эзараш санна, тховкIийле йоацаш йисай.

ТАСС фотохроника.

Коста Хетагуров ваь 120 шу дизарга

ВАХАР НАХАЦА ДОЛАШ

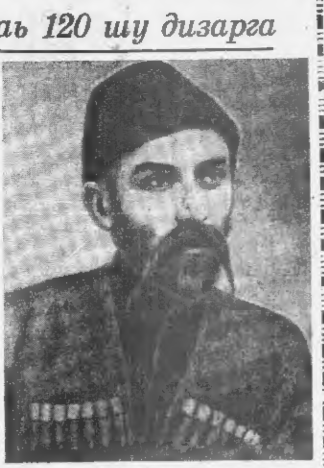

1859-чу шера 15-чу октябре ХIирашкаьа лоамашта юккъе уллачу Нар яхачу юрта ваьа гIораьлина вола хIирий литература а литературни меттан а лард ехкарех цаI Коста Левановин Хетагуров. Дог айделя хIама доацаш я хела а хиний хургвоаша поэта бера ва. КIаьнк наькхах вакква а кхелехьа нана а ения висса хинна. ТIехьагIа Костас ше деш хинначу тешалах, дов сесаг кIаьнк везаш, цуннa фу эа, мала эш хьожаш хиннац.

Шин дийтта шу даьннача хана, 1873-чу шера Коста Хетагуров деша воа Ставропольски гимназе. Цига дешаш волча хана воллу из хIирий меттала а эрсий меттала а литературни произведенеш язъе. ХьалхагIа шийна довзанза хинна кердадар Iомадеча хьисапа чIоагIа уйла тIа а яза даиман ешаш хулар из эрсий классикий произведенеш, Белински, Добролюбова сочиненеш, цу хана еша бокъо ца луш хинначу Чернышевска сочиненеш тIара хьетIавзъаш воалаш хулар.

Цу баьъдераша тошал ду гимназе дешаш волча хана е дена революционни демократий идеашта мутIаьла волаш, печчахьа Iаьдал гоама долаш Коста Хетагуров хилара.

Шин произведенеш язъе я ужа нахалъяха а Коста Хетагуров волавонна ха геттара хала, иназъала ха яр Россе дахеча кхыча къамашта а ишта хIирашта а печчахьа Iаьдало а цо поэттабеча хьакимаша а низаш деш, моттигашкарча къахьегамхошта цхьаккха хIема нарадоаш, хьалхала болх беча нехьа бокъо йина ха яр из.

1885—1891 шерашка вахаш а шин творчески болх беш а Буро тIа (хIанзарча городе Орджоникидзе) хилар Коста. Цига ваьхача юкъегIа дукха стихаш язъю цо хIирий меттала. Творчески гIулакхаште дикка беркате хиннеча цу шерашка кортамукъели нийсхон езаш болча лоамарой уйлаш-нигаташ дIахьахайкадар а хипе дIеотт къона Коста Хетагуров.

Цхьаккха хIема къайла ца дуташ печчахьа Iаьдала нийча гIуланкаш шоаш ма дарра гучадоахилга, къахьегамхой хьешташ кхайкаделга, халкъашта юкъерча доттагIалла тIехьехилга — ишта а Хетагурова цу ханарча революционни гоазаме йоазоний керттера тематика.

Россе, цIи ялча мо, хьаьръяьнна реакци хьийзача хана, геттара халача, чоалханеча общественно-политически хьалашка Хетагурова низ кхачар шин декхар нийсе кхетадо а, мелла йоккхий халонаш дукхьалъяьача а шек ца воалеш из декхар кхоачашда а.

Къахьегача лоамароше-хIирашa чIоагIа дезаденне тIеэц 1886-чу шера Коста Хетагурова яздаь «Сегото» яхa илли. Гоазе а моттакъа а олача дешашца хьалъокх поэта адамашта печчахьа Iаьдал боарем боаццаш гоама хилар. Вахар тоадар дукхьа къовсам оттабара нах тIехьохаш, цу къовсеме хьалхa отта тарлургдолча баьччага кхайкаш дар из илли.

...болата бурмолаш теза
ДегIамаш дийхкед тха.
Байнараш а ккыметтел
Сатийнна битац тха...
Мичаа хьо, мичаа хьо,
баьчча?
СиэгIа хьо оарцагIаале.
Кразеча вахарга дига
Вай халкъа хьо хьалкавала...

Ишта революционни уйла кхайкаш да цун кхы дукха иллаш а: «Оарц», «Салте»...

Вай вахарах ер цIиньккхар
Бехкам боацаш вутаргвий!

Хетагурова иллеш сикха нахега дIахоачар, цар дагахьe Iома а дийя, миI-миIнигашкара доахаш хьахозар.

1889-чу шера аьхки Къилбеседа Кавказе кьедийллар М. Ю. Лермонтова эггара хьалха оттадеш дола памятник. Пятигорске из памятник хьеделлача нийсвелар цу хана кхоачаш тхьаь итт шу а даланза хинна Коста Хетагуров. Цо цига йийшар сийлакь-вокхаче эрсий поэта ше хетаь эггара дикагIачарех йола «Памятника хьалхашка» яха шин стихотворени.

Лермонтова поэзе лаккхара лоархIам белгал а беькка, едамаш мел дезача хана ма ядаш хургхилар а ийкадаь, шин дай-мехкага йоах Хетагурова:

«...Эккхаваь вайтача поэта
Хьай ер лоамаш дезаш мо,
Хьона из а везапаьь,
везапаьь...»

Цхьаккха хIема къайла ца дуташ хьакхайкадир Хетагурова печчахьа Iаьдало а цун хуллаше а еш йола Iоттараш кIордадаь хинна М. Ю. Лермонтов вапара бахьан.

Къеча лоамарой гадоаккхаш, царга дешийта дезилга кертагIдоахаш дукха публицистически статьяш а язъей Костес ше Буро тIа ваьхача хана.

1891-чу шера июнь бетта юкъе, вмезна чухь сатем хургбац ер саг дIа ца воаккхе, аьнна бахьан а леха, ХIирий мехкара эккхавир Коста Хетагуров, хIирий халкъа чIоагIа везаш вола поэт. Геттара халачe хьал тIа волеш Карачае цхьа шуи ах шуи а даьнкъе. 1893-чу шера мерт бетта Ставрополе вахе вода. 1895-чу шера эрсий метталерча стихай книжка ероалл. Стихаш совнегIа цу книжкана юкъе йолх поэмаш — «Суда хьалташке», «Фатима».

«Кубади», «Бой нана», «Малав хьо?», ишта кхыйола произведенеш чIоагIа езаяна тIаийцар книжкаш дешараша. Шин халкъ дукха дезаш, халкъаца безам болаш, халкъa пайдена дар хьеппоацаш, зене дар харцдеш язъяь я Хетагурова произведенеш. Шин халкъага йоах цо: «Хьа дукхьа вахар дIадала ниlча ва со, са верриге кьона хетава ниlча вa. Хьо сона мел дукха деза аьлча, из дIаала низ кхоачеш дола доы лаза магац»...

Пушкина, Лермонтова, Некрасова, ишта кхыбарий поэзе прогрессивни традицеш эггара дикагIа дIаяо йиэьаьрех цаI ва Коста.

Хьаьнала къахьегаш бахача наха шоай поэта Хетагурова чIоагIа сий деш хиларех а печчахьа Iаьдало лаладеча харцахьарча гIуланкашта дукхьала майрра ядаш из хиларах а сатем бейна, из новкъа доаш бар печчахьа хьакимаш. Поллица тIахьожам а хургболаш, пан шу ха а тала юха а Кавказера дIаваьккхар Хетагуров. ЦхьаБакъда, цо хIаьта а шин болх, печчахьа Iаьдалои бIаьхийче нахеи лоладеча харцонешта дукхьаьла лоаттабу къовсам сецийтанзар.

29-чу мае 1899-чу шера дIакхьачар Коста ше ссылке хьожаьача моттиге—городе Херсоне. Даиман бIарг кхоабеш печчахьа хьакимий аьнзаш а болаш, тIадоагIаш сом-эппаз а доацеш, моцa а хьогa а лелаш, творчески болх бе а кхы аьттув а боацаш шу гергга ха яьккхар. Лазар а леладир. Поэт цу хана мелагIча хьал тIа хиннав кхетадара кхоачам болаш де ше Херсоне кхаьчача шера 23-чу сентябре цо Ю. А. Цаликовайга яздаьча письмо тIара е дешаш: «МоллагIа пайданера болх бе торе йола сег цхьанкха ца а дайташ низ а Iаьдал а каракхьчача энкийча Iовдалаша соцаверал залагIа фу хургдаI Сона кеташ. Iаьца низеш дарал а, набахтенал а, каторгал а... вогIа да из»...

Хетагурова поэзе сийлахьа лаккхала ларIа мегаргъя «Бой нана», «Кубади», «Малав хьо?», «Къохочун нилк», «Къехочун дог», ишта кхыйола произведенеш. Коста хьоахаваьча хана массаза а дагадох сона тхьовнегIча шерашкара ца цхьа дийшачарe берих къахетам, дегIамаш дувладеча сенне тхоейна бIаргатьевоча дагIаш цхьа ха хьикер оаха. Поэтически образе низ бер из.

МоллагIча къамах уж бере а, къахьегамхой дукха безаш, цар культурай, меттай сий деш хинная Хетагуров. Из ишта долга хьаьвоих дерригача дуненнa сай цIe лоархI из, яхача цун дешаш. Революционни демократий традицеш дIахо а хьош, Хетагурова къоьстта чIоагIа сий деш а хем беш а хиннав эрсий халкъан цун культуран. Костай дог гIоздоахар Пушкина, Лермонтова, Грибоедова, Крылова, Чайковске, Рубенштейна произведенеша.

Коста Хетагурова произведенешта переводаш яь Советски Союзе дахеча дукхача къамий меттала. Дукхача къамий духовни ген а хиниe, адамашта салоIам беш да хIана Хетагурова гоазаме йоазош. Цун поэзи гIалгIай меттала йоахкаш дукха къахьийгад поэташа Муталиев Хьажбикара, Яндиев Жамалдас, кхычар.

Октябрьски социалистически революци а хилалехь большевикаша лакха мах бель я Коста Хетагурова творчество. Цун произведенеш йоазош, ешаш, вай моаппара, цар кенкка мах беш хиннав С. М. Киров.

Хетагуров ваьча хана дензи 80 шу далар даздеш хиннача юбилейни заседане 1939-чу шера А. А. Фадеева аьлар:

«Бокъонца вола шин къаман воI хиннав Коста Хетагуров, халкъа дагадаьлар да, цунна лоеш хиннер да цо яздаьр... Цхьабеккъде, хIанз вейна воазача тайпара йоазонхо а поэт а хулалургвацар из, нагахьа сана эрсий халкъа дикагIа болча ницаца, дIаяхача бIьашарена тIехххьарча ах бIаь шера хиннача революционни демократеца идейни а художественни а бувзамаш хиннадецара».

Халкъашта юкъерча доттагIале темь я Коста Хетагурова шин творчестве кертера уйла тIаяххийта тема. Гуржаштеи хIирашти юкъерча доттагIале хетаь я цун йизза дIахоачеш ца чулеш йисе «Хетаг» яха поэма. Шин зама А. С. Пушкина а даьллача тайпара, «дерригa халкъаш цхьан дезале хлотаденна вIешагIихетилга» дагадоаллаш хиннав Коста.

Сийлахь-вокхача поэта дагадаьллар дизза кхоачаш а хинна дIаэттад вай советски зама. Коммунистически парте нийса дIахьухьа ленински къамий политика бахьан долаш дегIаьлхий, тоамний форма къамий а йолеш, чулоацам социалистически а болаш йола культуреш.

Детта ца луш цун дог сеца кховстиъе кхойтта шу даьннадале а, тахенарча вай сийлахьйоккхача ханаца дикъа лоацаш, вай доккхийча балхашка бизза шин мул дIахоукьаш, шин халкъа а ДаьхенаI а гIуллакх мишта де деза хьокхам телаш ва хIирий халкъа поэт Коста Хетагуров.

ОСМИЕВ Хьамзат,
йоазонхо.

Цифраши фактиши

● 1881 шера Ставропольски мaIача ялха классически гимназе чакхьаьккхачул тIехьагIа Константин Левановин Хетагуров (Коста) деша вода Петербургски художественни академе. 1885 шера йизза курс чакхъяьккха валалехьа материальни хьал хала хилар бахьан доладш цIава вийзав цун.

● 1885—1891 шерашка К. Хетагуров Владикавказе (хIанзарча Орджоникидзе) вахаш хиннав. Цо цу хана дикъа ловц литературно - музыкальни сайреташ вIаштIехьйоахача, стихаши поэмаши, живописа произведенеш язъю.

● 1889 шера Пятигорске хьадийллад М. Ю. Лермонтова памятник. Коста Хетагурова хьинаре дакъе лоац цу торжестваша. ХIаьта хIирий интеллигенце цIерагIа цига къамаьл ду. «Кавказа къонгашкара» яха жабок ял хIаьта цензура пеяатоха бокъо ца енна стихотворени сп. Из стихотворени пелетехай цул тIехьагIа итт шу даьлча кIал яздиь автора кулг а доацаш.

● 1891 шера К. Л. Хетагуров, Пятигорске хIирий кхалнаькха школа дIахьоалара нах дукхьалбакха организатор саннa, Терски области начальника распоряженех ше ваьча мехкара 5 шера дIаваьхийтав. 1899 шера шоадагIа Кавказера Херсоне дIаваьхийта а хиннав из.

● 1893 шера Коста Хетагуров Ставрополе вaьа вода. ХIаьта «Къилбаседа - Кавказ» яхача газете хаддаиза язде волалу. ТIаккха редакце секретарь хул цунах. Цу газета овгIонаш тIа цо кепайийттай ше эрсий меттала язъяь дукхагIйола стихотворенеши йоазаши.

● «Къилбаседа - Кавказ» яхача газета тIа кепайийттача шин статьяш тIа Кавказерча печчахьа администрацена дукхьала идеологически политически къовсам лоаттабу цо. Публицистически балхо сий даьккхад цун Кавказе бехача доаман халкъий садоахаш из волаладь.

ШКОЛЕИ ДЕЗАЛИ

Бера кхетам балар, цун дина, во хьоастаде хар дезала юкъе дIадоладу. Цул тIехьагIа мара мгIац кхетама процесса юкъе берий бешаш, школа, общественни организацеш. ХIаьта, цу массайолча звенох лоархIамегIа яр школа а. Хьакъал задех, вахаца Iоверха, барта хуцга унихаза доаз бера.

КПСС ЦК «Идеологически, политико - кхетама болх дIахо тоабарах» болча соцамо школьни дешаш кертева хьалхашка латтача декхарех керттера лаьрхIад.

Дукхача хана дена Iовнь идеологически балха опыт нийсаьлинай № 17 йолча йовхача Ачалкхерта юкъерча школа педколлективана.

Коммунистически кхетам кхуш йоагIача тIехьенна балара чIоагIа лоархIаме а хиланза барбоацаш а ба школаш дезалаш юкъера айкха бувзам. Из дина кхетадар да Ачалкхерча школера цхьацца болча педагогаша шоай идеологически а хьехама а балха юкъе дина толамаш дахар.

Масал доаладе мегаргдолаш ба цу хьаькъехьа хьехархочо Чапанова Альмада Тамаре беш бола болх. Тоьал ха я из бархIагIча классашта кулгалдеш хьайоагIа. Дика йовз хьехархочоа шин хIара дешархочун оамал, из тIаккхуш дола хIамаш, кхоачамбоацараш. Из да толамаш дахара дIоагIа. Профессена безам тIабохийташ масса тайпара болх бу цо. Цхьабаьгьда, из хина Iац болх дина бара къайле.

Каст-каста йода Тамара Ахмедовна шин дешархой дай-ноаной болча. Бар новкъостала лоархIаю из шин балха юкъе нийслуш йолча проблемех. Классни сахьаташка, дай-ноаной собранешка свкъердане. Пайдене докладаш ю, цIагIа лелае езача педагогика искусствах лаьца душ. ТIаккха тамаш е езаш дий дешархошa шоай хьехархоа лархIар, цо шоашара дехача бесса задаиеш кхоачашъяр. Цу тайпара болх беш бола педагогаш ахы а ба школе.

Цхьабаьгъда, тахан а кIеззига нийслац даьшта - ноаноштев педагогаштев юкъе барт боача моттигаш. Бер во кхеташ хилча хьехархо бехке ву цхьаболча дааша-ноаноша, тIаккха массадолчоа дай - ноаной бехке беш хул цхьаболча хьехархой а. Цу тайпара долча гIулакхаш кхетама системина зулам ду.

ИттлагIча пятилетка девиз я — эффективности дикали лакхъяр. ХIаьта хIара хьехархочо я е еза цох шин девиз. ХIана аьлча, цун балха юкъе вIалла а мегаргдац кIеззиг дукха хинна а брак хилар. Из дешархочох додаШколера дIадолалу сага доккхача вахаре долха наькъаш. Вайна беза хьакъал дола, балха тIера бола, общественни вахаре хьинаре дакъа лоацаргдола нах. Партийни, комсомольски организацей сийлахьа декхар да цу тайпара нах хьалхебара дерригa низаш оарцагIдахар.

Т. АКИЕВ,
Ноккхача Ачалкхерча юкъерча школа завуч.

ФУТБОЛ

КОМАНДЕ ЛОВЗА НАХ БАЦ

Сезон йолалуча хана «Терек» яха футбольни команда, цун хьехамчаша дувцачох, хьалхарча лиге дикагIа йола моттиг лакха лерхIаш яр. ХIанз, хьагучох, цу гIулакхага сатувса дезаш дац, цул совгIа грозненски футболисташ шозлагIча лигера арабовлара кхерам а ба. Укх сезоне чIоагIа, геттара чIоагIа халахетар ду цар поашка хьежаш хинначарашта.

Сенца белгалъяьнна яр хьалха команде? Обороне теша ловзарца, майрра атаке ухаш хиларца, нотбаргхиларах теша а теша тIагIертарца. ХIаьта хIанз лелачеча гIулакхаш из ала йиш яц. Цар хьалха хиннача дикача оамалех дукха хIаьа дисадац.

ГIулакх ишта оттара цхьадола объективни бахьанаш а да. Командера дIебадиб нотбаларо массала а тIабийрозе ловзаш хинна дика футболисташ Чихладжи Каленшнин. Зе даьлар тIагIортеча лиле тIа хиннача В. Колядкона 10 туре ловза бокъо ца луш дисквалификаци ярах а. Човнаш хинна ловза йиш йоацаш бисар защитникаш Куриеви Тлипини. Каст-каста ловзаш хул ахлащитник Хохленко а. Юххера а команда ерриcача ланцашта запите, ахлащите, тIагIортача ловза нах а боацаш бисар. Цулухьа цхьа(берт болаш, масса а цхьа декхар кхоачашдеш яц хIанз команда.

Бакъда, хьалхара го чакхбоаллаш керда тренер веча гIоне команда хоа а луш дикагIа ловза яьлар. Из ишта долга хьахьекхар цхьатарра дизза яьккхача коталоно. Халахето а, ишта дIахо ловза низ тоьнaлар. ТIехьарча хана кIелага котъоал «Терек». Ленинградерча динамовцашца ловзача хана эшар хотех лаьрхIача цхьатарра нхелагIа хилар. Вай команда геттара эсала ловзилга хьахьекхар чото 0:3. Дукхача хьалхарча ловзарашка хинначa тайпара мо мара майрра тIагIерттачa динамовцашта дукхьала дакха хIама долаш бацар вай футболисташ.

Хьагучох, «Терека» тIехьарча хана коталонаш яха шамогилга команде дика футбольни мастераш боашилга да. ХIаьта, бокъонца шe долчa беса аьлча, хьалхарча лигера футболисташнара дIадехар дизза кхоачаш а деш ловзаш яц «Терек».

Х. ШАДИЕВ.

Чакхъяьнначa аргIан туре ишта лаьйзар командаш: «Факел» — «Кубань» — 0:0, «Шинник» — «Спартак» (Нл.) — 2:1, «Жальгирис» — «Спартак» (Орд.) — 0:1, «Трактор» — «Карпаты» — 3:2.

ФЕ ХИЛА

НаькъагIа лелара Iредилаш 15-ча пункто йоах: наькъа тIа хатар хилча, нагахьа санна шоаш цунна гуннакьа дале, водителаш денъаройла ба кхы кьe ца луш юхасовца авари хилара белгало хьатьоттае е бIа тувсаш цIе фонарь йоагас, транспортни средство кхы меттаха ца йоалийташ лоаттае.

Нагахьа саннa сакиза ца йоале скори медицински помощь еха еза, хIаьта из вIаштIехьа ца доале, лозабьараш наькъа йоагIача машинаца е шин транспортаца гаргагIарча дарбан учреждене дIабигийта а цига шин тайпан цIи, транспортни средства номерной знак (водительски удостоверени е ше вовзийташ дола кхы документ, транспортни средствана регистраци яь документ дIа а хьекха) дIахаийта а, цул тIехьагIа хатар хиннача меттe юха тIава а дехкарийла ва водитель.

Цхьабакъда, укх тIехьарча хана каст-каста моттигаш нийслу наькъа тIа хиннача хатара юкъе нийсбенна водителаш байдда вIалхара бовла гIерташ.

Город Аргуне вахаш вола Алимов Ваха бийсанна 12 сахьат даьннача хана легковой автомашинаца Шаьла юкъе гIолла дIаводаш гIашлочов тIатехай машин. ТIаккха цуна новкъостaл ца а деш ведда дIавахав. Цо машин тIатохара тешаш болаш гаьна воацаш массехк саг хиннав. Автомобила бесахи теркальяча шин цифраш машин хьалехай, водитель лаьцав.

Ишта гIашлочоа шин доахьара «Жигули» тIатехай «Грознефть» объединене инженера Ярыжев Мохьмада. Ше хатар хинначара ведда дIаваьхача бехке ца веш кIалхара варгва мотташ хинна водитель хатпахьа оарц далaрах хьалехав.

Цу шинна а водителa оттаьь материал следствени органашка дIачуеннай уж уголовни бехктохаме озийта.

Старопромысловски шоссе гIолла мотоциклаца воагIаш гIашлочов тIатехай из Грозненски химико-технологически техникума дешархочо Григориев Витале. Лоршa хьежа гIулакх даьчул тIехьагIа гIашло дIаваьхийтав.

«Восход-3» яха мотоцикл менна веха а волаш хехка воагIаш хиннача Урус-Мартане вахача Макаев Лечас дукхьала йоагIача автомашина тIатехай мотоцикл. Нагахьа санна мотоцикл лехкаш ваьгIар кIезиг-дукха батах марцхилгаш дахарах кIалхара ваьнинавале, цунна ваьгIа пассажир чIоагIа лозаваь a волаш больнице вихьав.

«Сельхозтехника» Грозненски МРО тракториста Исаев Хьамида, менна веха а волаш Стари Сунже гIолла хьавоагIаш шIаьхха трактор дIахьовзаеш гола а тeха, гIакIалтIаkхессай из шин лафетаца. Цу хана юххе гIолла тIехйоалаш хиннача легковой автомобилах хьокхеннай лафет чувагIа водитель лоза а веш.

ДIадахача кIирагIа республика наькъашка 47 авари яьй, 5 саг ве а вуш, 28 саг лоза а веш.

НГI АССР МВД ГАИ.

БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

Дешархойи дай-ноанойи теркамга

Грозненски горисполкома культура отдело дIахойт Старопромысловски района № 61 йолча юкъерча школе

№ 2 ЙОЛА БЕРИИ ХУДОЖЕСТВЕННИ ШКОЛА хьайийллалга.

ЦхьоалагIча классе деша дIачуэц укхаза 10—12 шу даьнна дешархой. Заявленеш дIачуйию № 61 йолча юкъерча школа № 14 цIагIа 9 сахьат даьлча дена 14 сахьат даллалца (кIиранди доацаш).

Адрес: Старопромысловски район, Шефски улица, № 1.

Цига ва йиш я автобусаца № 6, № 4, троллейбусаца № 2 «Почта» яьча уж соцача кхаччалца.

ТЕЛЕВИДЕНИ

13 октябрь.
I ПРОГРАММА

8.00 — «Хьа».
8.40 — Iуйранара гимнастика.
9.05 — Культура Московски ккчаьхьаккхен института «Балалайка» яхача ансамбла концерт.
9.20 — «АБВГДейка».
9.50 — «Шоана, дай-ноаной!»
10.20 — Художникех дола дувцараш. А. Дюрер.
10.50 — «ДикагIдола тоькараш — дукхагIа!»
11.20 — «Поэзи». Микола Бажан. Ваь 75 шу дизарга.
12.00 — «Спортлото» тираж.
12.35 — «Музыкальни абонемент».
13.45 — «Могашал».
14.30 — Кердадараш.
14.45 — «СелаIад». Халкъа кхолламa телевизиони программай дуненa халкъашта юкъерa кхоалагIа фестиваль. Югослави.
15.10 — «Проблемаши, кердадараш, решенеши». «Экономика синагIа дегIаяра керттера торо».
16.10 — Берашта лаьрIа телевизиони художественни фильм.
16.30 — БIаргагушдар — теша хиладар.
17.30 — «Мали-79».
18.20 — «Содружество» яха передача.
18.50 — Волейболах йола Европа чемпионат. МаIа нах. Парижера передача.
19.20 — «Безами королевай» яхача телевизиони художественни фильма премьера. «Мария Тюдор» яхача В. Гюго пьесах (ГДР).
21.00 — «Хьа».
21.35 — «Кагирхой — эстрадe». Концерт. Ийстедаьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Йокана десант». ВАМ-ах дола документальни фильм.
9.50 — Эрсий мотт.
10.20 — Дагестански АССР «Лезгинка» яхача паччахьалкхен халкъара ансамбла концерт.
10.50 — «Шахматни школа».
11.20 — «Вай бешa».
11.50 — Кхоана юрта боахама болхлой Ерригсоюзни ди да. «Хьалха латтараш».
12.20 — «Шоана, юрта къахьегамхой!». Музыкальни программа.
13.00 — Хоккеих йола СССР чемпионат. «Крылья Советов» — «Химик» (Воскресенск). В. И. Ленина цIерагIча Центральни стадионера спорта Дворецера трансляци.
15.20 — Шин дезIамерча кIалтокаргах йола Ерригсоюзни турнир.
16.25 — «Къонах» яха студи.
16.55 — «Саг кхаь» яха телевизиони художественни фильм. 1-сери.
18.00 — «Олимпиада-80».
18.45 — «ГIурзан этюдаш».
18.55 — «Сийлахь-доккхача книжках доалъош». «Котбаьнарий наькъаш». Советски пятилеткаех дола 3-гIа фильм.
20.00 — «Бийса даьккхале чийле шун, Бераш!»
20.15 — Мали оал «Кобза» яхача вокально-инструментальни ансамбль.
20.45 — «Н. Островски кхоллама оагIонаш».
21.40 — А. П. Чехова произведенеш оттадаьча телевизиони художественни фильмай программа.

14 октябрь.
I ПРОГРАММА
ЮРТА БОАХАМА БОЛХЛОЙ ЕРРИГСОЮЗНИ ДИ

8.00 — «Хьа».
8.40 — «Зарядка е дIаоттa!»
9.00 — Коми АССР мехка халкъарен паччахьалкхен ансамбла концерт.
9.30 — «Гургал бетта сахьат».
10.00 — «Советски Союза гIуллакх деш ва!»
11.00 — Фильм болча хьовшалгIа. «Иванвхан Сименкаи» яха телевизиони художественни фильм.
12.00 — Музыкальни киоск.
12.30 — «Юрта сахьат».
13.30 — «Советски Союз дизола декъарча кьиний бIаргашца».
13.45 — Хоккеих йола СССР чемпионат. «Спартак» — ЦСКА. 2-гIа 3-гIа периодаш.
15.15 — «Иллеш къовсам доаттабе гIекьех». Американски поэт Джо Хилл ваь 100 шу дизарга.
15.30 — «Кинонекъбара клуб».
16.30 — «Вай биографи. 1964-гIа шу». КПСС ЦК октябрьски (1964 шера). Пленума 15 шу дизарга.
17.30 — Волейболах йола Европа чемпионат. МаIа нах. Парижера передача.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — Мультфильм. (ГДР).
19.00 — Тахан юрта боахама болхлой Ерригсоюзни Ди. Передача дакъа лоацаш ва СССР юрта боахама министр В. К. Месяц.
19.15 — «Останкинерча концертни студе хьовшалгIа хьаьа». Юрта боахама болхлой Ерригсоюзни денна хетадаь концерт.
21.00 — «Хьа».
21.35 — Футболах йола дуненкхалхьашта юкъера новкъостий матч. СССР — Румыни. Ийстедаьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

9.00 — Документальни фильмай программа.
10.00 — «Орленок» яхача телестуде хьона корреспонденташ Социалистически Къахьегама Турпалца академикаца Н. В. Петрикова кIамагIкхетар.
11.00 — «Iуйранара почта». Музыкальни программа.
11.30 — Телестадион.
12.00 — «Хьайбай дуненчу».
13.00 — Хоккеих йола СССР чемпионат. «Спартак» — ЦСКА. 1-гIа период.
13.25 — Паччахьалкхен Воронежски эрсий халкъа хора концерт.
14.30 — «Искусства гоазанчий. СССР халкъа артист Н. М. Владимиров. «СелаIад». Халкъа кхоллама телевизиони программай дуненa — халкъашта юкъера 3-гIа фестиваль. Югослави.
16.20 — «Шоана, дай-ноаной!».
16.50 — «Саг кхаь» яха телевизиони художественни фильм. 2-гIа сери.
17.50 — «Поэзи» яха альманах.
19.15 — Саг. Лаьтта. Вселенни.
20.00 — «Бийса даьккхале чийле шун, Бераш!»
20.15 — «Могашал».
21.00 — И. С. Бах. Концерт.
21.10 — «Тройка» яха художественни фильм.

РАДИО

13 октябрь.

6.40 — «Шерара свекла сиэгн диеи нузцара». Корреспонденци (нохчий меттала).
6.55 — Ахараш.
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — «Къонах» яха радиовыпуск (эрсий меттала).
10.20 — Сатирически радиожурнал (нохчий меттала).
11.00 — Музыкальни передача (эрсий меттала).
11.40 — М. Ю. Лермонтова 165 шу дизарга. «Еза сона Кавказ» (гIалгIай меттала).
12.30 — «Кхоалама магнит» — республикански сердалон, болхлой цIен халкъа театрах йола радиоочерк (эрсий меттала).
16.00 — «Кавказа вахар» яха радиожурнал (эрсий меттала).
18.20 — «Шоана, юрта боахама болхлой!» Концерт (гIалгIай меттала).

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!

1980 ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ЯЗЛЕ

Газета язлу бувзама ерригача отделенешка а промышленноста предприятешкарча, транспорта, гIишлошъеча организацешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учрежденешкарча, общественни организацешкарча кевайоазув доаржадеча общественни уполномоченнешка а гIолла.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шера — 3 сом 12 кепиги; ялх бетта — 1 сом 56 кепиги.

ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬА ЯЗЛЕ!

Хаоттам

Тахан республике гIоллей Грозней моркаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 2—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 13—18. Грозне 15—17 градус йловхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоанеи ломмеи моркаш а йолаш. Йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 4,9 дийнахьа 12—17 градус йловхал йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА ХУРГДА

13 ОКТЯБРЕ

Химикий культура Дворец. 16.00. Болх беш я «Лира» яха любительски объединени. Духовой оркестра концерт. 18.00. Болх беш я «Илма, Лаьтта, Вселенни» яха атеистически объединени. «Дик товбаш», лекци.

«Красный молот» завода культура ЦIа. 15.00. «Революце кхалнах». Берашта йола утренник. 18.00. Болх беш я сомий бешамаш делаерий университет. Лекци: «Гурахьа беша бу болх».

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 10.00. Болх беш я ерригa аттаркционаш. 15.00. Комсомольско-кагирхой лагерашка болх бечар слет.

А. М. Горьке цIерагIа клуб. 18.00. Къонахчарпа йола сайре. Республикански сердалон цIен болхлой дискотека концерт.

14 ОКТЯБРЕ

Химикий культура Дворец. 8.30. Болх беш я «КIаиладья» яха любительски объединени. Химикий ДК-ан Октябрьски района пионерий цеши командашта юкъера шахматни турнир. 9.30. Болх бу «ТIоарска бургац» яхача клубо. Городa минифутбола хьалхе. 10.30. «Советски шахматист А. Алехин». Беседа. 13.00. Болх беш да кинотеатр «Звездочка». Средни Азе республикашка гIолла йола кинопанорама. 16.00. «Книжка межка» яха любительски объединени. А. А. Сурикова произведенеш выставка. 13.00. Кинопанорама «Вай хIара».

«Красный молот» завода культура ЦIа. 10.00. Болх беш я игротека «Буратино». 13.00. Болх беш да кинотеатр «Космонавт». Берашта дола фильм «Филипп-малыш». 15.00. Болх беш я салоIача ден клуб «Солнышко». «Вай вернисаж». Суртий выставка. 17.30. «Киноискусствай комсомолен истори», кинопоказ.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 10.00. Болх беш я ерригa аттракционаш. 12.00. Болх беш да «Къона ленинец яха берий театр.

Редактор **Т. А. ТЕБОЕВ.**

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски ул. 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместитела — 9-24-03; бехктокхама секретаре — 9-24-00; отделаш: партийни вахара — 9-24-04; промышленностен транспортен — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисьмой — 9-24-07; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-68.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттеи деношка

СФ05294. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 6105.